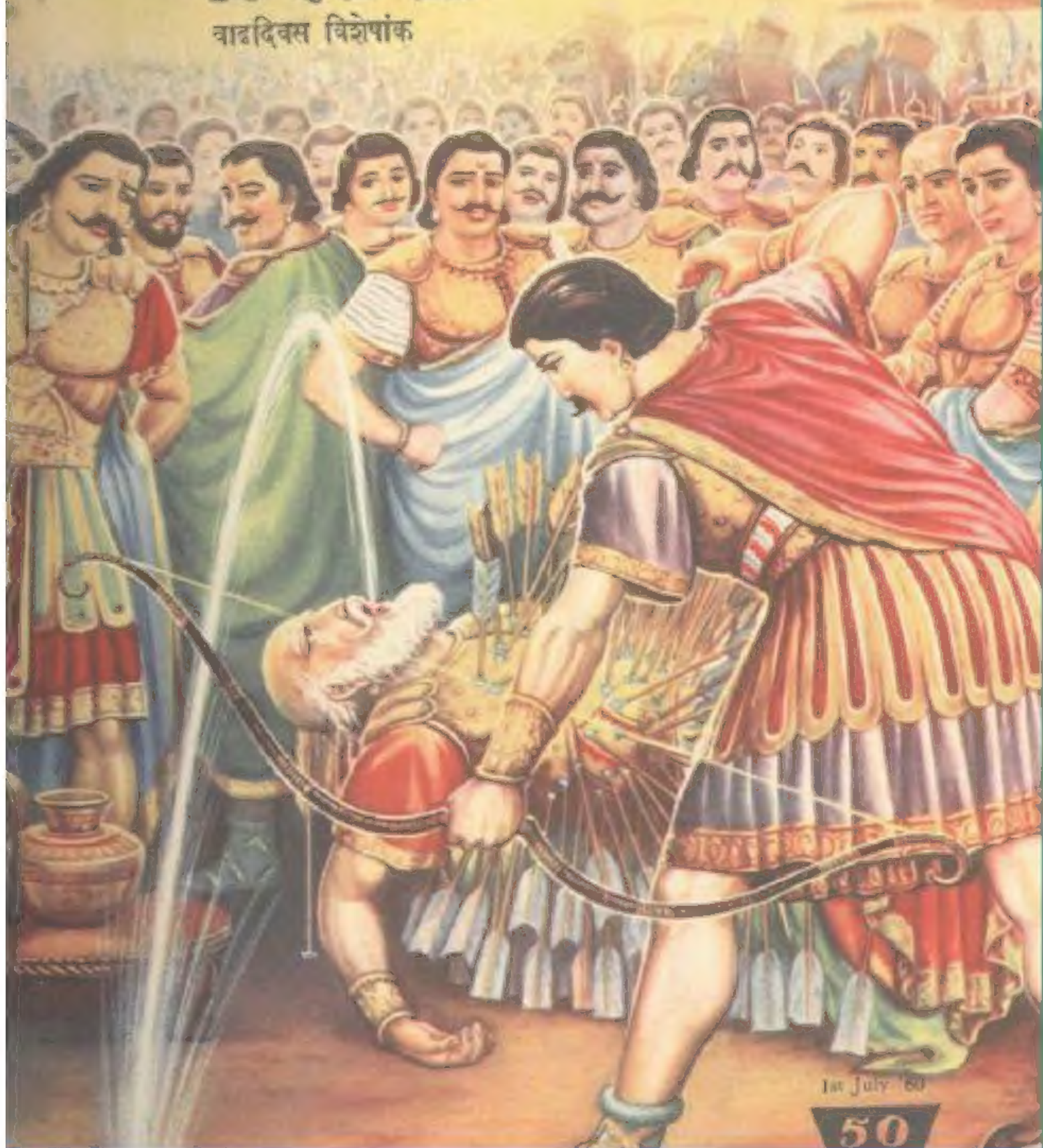

वाढदिवस विशेषांक

1st July '80

भीष्माला खिस्खीचा बाण लागला व तो खाली पडला. त्याच्या सर्व जंगघर घर मृत्युने बाण ठुलून बसले असल्यामुळे तो घर शय्येवर निजल्याप्रमाणे भासत होता. त्याने सतत दहा दिवसपर्यंत पांडवांच्या सेनेचा संहार केला होता. आज त्याला खाली पडलेला पाहून पांडवांना फार आनंद झाला होता.

त्या दिवशीचे शुद्ध तेथेच थांबले. द्रोणाचार्याने प्रथम आपल्या सैन्याला शुद्ध थांबविण्यास सांगितले. त्याबरोबर युधिष्ठिरानेहि शुद्ध थांबविले.

दुश्वासवाने भीष्म युद्धांत पडल्याची बातमी द्रोणाचार्याला दिली. ती बातमी ऐकून द्रोण हतास होऊन मटकन खालीच बसला. सर्व घोडे आपापली चिठखते व फिरलाण उतरवून भीष्माचार्या भोवती

गोळा झाले. त्यांत कौरवा बरोबर पांडव नीरहि होते.

भीष्माने एकदा चारी बाजून दृष्टि फिरविली आणि म्हणाला—“माझ्या डोक्या-खाली काही तरी आधार पाहिजे आहे.” त्याबरोबर दुर्पोषणादि वीरांनी मऊ मऊ उन्ही मागविली व त्याच्या डोक्यास आधार देण्याचा प्रयत्न केला. पण जो वीर शय्येवर पडुडला होता तो तसल्या उन्हीचा स्वीकार करील काय? तो अर्जुनाकडे वळून म्हणाला—“बाळ अर्जुना, माझ्या डोक्याला नीट आधार देऊन तें जरा सावर बरे.”

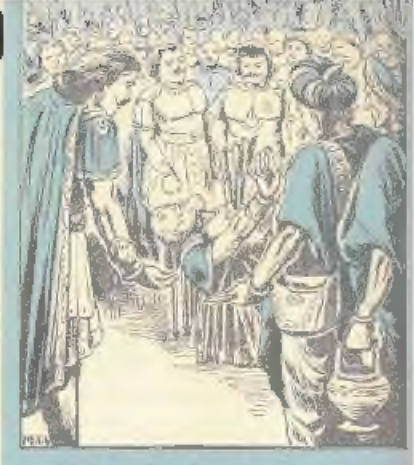
भीष्माची इच्छा ओळखून अर्जुनाने चटखीची तीन बाण अद्या तऱ्हेने सोडले की त्यामुळे भीष्माच्या डोक्याला पाहिजे होता तसा आधार मिळाला. भीष्मने रुनेच अर्जुनाची प्रशंसा करून म्हटले—

“वीर्य वीरांचे मनोगत जाणवो, तू मला पाहिजे असलेलीच उन्ही दिल्यामुळे मला फार आनंद झाला.” पुन्हां शय्येवर भीष्माने आनूबाजूला पाहिले व म्हणाला—“माझ्या चारी बाजूला संदफ खण. मी येथेच राहून उत्तमच वेईपर्यंत दुर्योधनास कायधार द्यावे.”

इतके होईपर्यंत दुर्पोषणाच्या आज्ञेवरून तेथे रातवेस आले. त्यांनी भीष्माच्या शिरांत घुमलेले बाण काढण्याचा प्रयत्न केला. परंतु भीष्माने दुर्योधनाला सांगितले की वैधाना त्यांना मोवदला देऊन पाठवून दे. मला असेच मरावयाचे आहे.”

त्यानंतर शर्वांनी भीष्माचे बंदन केली. पांडवांनी त्याच्या संरक्षणाची व्यवस्था केली आणि सर्व भोद्रे आपापल्या शिविरांत निवून गेले.

सर्वे रात्रीच ही बाधा कळली. रात्र उतरली. सूर्योदय झाला. भीष्माच्या वरीना-साठी आवाळुदांवांची गर्दां झाली. त्यांनी भीष्मावर पुष्पशर्पा केली. गायन-वादनाने त्याला मुलविण्याचा प्रयत्न केला. परंतु त्यामुळे त्याचे दुःख व वेदना कमी होऊ नव्हत्या. तो आपल्या वेदना प्रकट

व करतां म्हणाला—“मला फार तहान लागली आहे.”

भीष्माची इच्छा कळताच क्षणाघात खाण्यापिण्याच्या सबब उत्तम वस्तू तेथे हजर झाल्या. परंतु भीष्मास पाहिजे असलेली वस्तु सात्र नव्हती. त्याने पुन्हा अर्जुनाला बोलाविले. तो पुढे आला आणि हात जोडून म्हणाला—“कस आज्ञा आहे?”

“बाळा, तुझ्या बा बाणांनी माझ्या शिरांत सारख्या वेदना होत आहेत. वज्राला कोरड पडली आहे. मला थोडे पाणी पाहिजे आहे. हे जे पदार्थ येथे माले आहेत ते फुकट आहेत.”

Fullscreen

127

X

18 / 112

शक्तीची परिचित आहे आणि ही मोष्ट विद्वाने कितीक वेळां दुर्बोधनाला सामोरी तरी पण त्याने त्याच्याकडे दुर्लक्ष केले. पण आता काय त्याचा उपदेश." आा वाक्याने दुर्बोधनाचे मोठे बदलले. ते पाहून गोण्याने पुन्हा एकदा त्याला समजावण्याचा प्रयत्न केला. म्हणाला- "मोठातंत्रांनी कांही विजय मिळत नाही. जोपर्यंत त्यांच्या बाजूने कृष्ण कष्टन आहे तोपर्यंत युद्धाचा कोडीस उपराग होणार नाही. म्हणून विनाकारण रक्तपात करण्यापेक्षा बरे केलेला बरा. माझ्याबरोबर येता युद्धाचाहि पूर्णविराम होऊ दे. तू जरी राज्य पांडवांना देऊन त्यांना इंद्रपस्थानस पाठव. तुला हे जर असेल कुडांत कवळ नसेल तर परिणाम होणार नाही." श्रीमताच्या हा मोठ्याच्या उपदेशाचाहि दुर्बोधनाच्यावर मना परिणाम झाला नाही.

श्रीमंत चाचाळ झाल्याची बातमी कळतांच त्यांच्या बायल पांडव त्या ठिकाणी आला व श्रीमताचे पाठ धरून म्हणाला- "पितामह, मी माझला कौशासी भडकविल्या. मला क्षमा करावी."

श्रीमताने बोले उपरून फर्णाकडे पाहिले व म्हणाला- "तू पांडवांचे वदित इच्छित

होतास. तेव्हा तुझी मज कमी दूरप्या- खटी मला फोडत वचत बोळाई लागले. तू कांही खरोखर माझा सजु नाहीस. व्यास व माझाच्या सांगण्यावरूनच आम्हांला कळले की तू कुलीचा मुलगा आहेस. तुला पराक्रम काय आम्हांला माहीत नाही? खरोखरच तुझा पराक्रम अचाट आहे. देवदेवतांच्या मोडीचा आहे. म्हणून मला वाटते तू जर पांडवांशी सामोपचाराने काम घेतलेस तर मला फार आनंद होईल. म्हणजे हा पुढे तरी युद्ध होणार नाही. झाला तेव्हा रक्तपात पुढे."

"आजोबा, हे सर्व खरे आहे. पण मी जोपर्यंत दुर्बोधनाचे मीठ खाव्हे आहे. मी त्याचा विश्वासघात करू इच्छित नाही. त्याची सर्व भिन्न साझ्यावर आहे. तेव्हा मी त्याला विनाश करणे बरे दिसणार नाही. रणभूमीला रक्ताभिशेक तर होणारच. माझे अर्जुनाशी युद्ध झाल्याबाबत राहात नाही. तेव्हा मी तर म्हणतो अर्जुनाशी युद्ध करण्याची मला आज्ञा नाही, हा विश्वास माझा हातून कांही नूड होत असेल तर मला क्षमा करा." यम श्रीमताला म्हणाला.

"तुला निश्चयच झाला आहे तर कर युद्ध. पण त्यांत अंधकाराचा नाश करून वीरगति प्राप्त करण्याचा हेतु असू दे. मी तुला शान्तीचा मार्ग म्हणून सांगितला. पण नाही तुला वदत त्याला मी काय करणार!" श्रीमताने पुढे सांगून एक दीर्घ मुस्कारा सोडला.

कर्णाच्या म्हणण्याप्रमाणे होन्ही तेव्हा युद्धास तयार झाली. परंतु कौरवांना श्रीमताच्या अभावा फार जाणवला. त्यांचा मार्ग दुर्बोधन दूरपळा होता. नव्या सेनापतीची निवड करणे फार जवळी होते. वच्याच

पांडोबा

५

वीरांनी त्या बागेसाठी कर्णाचे नांव सुचविले. आणि खरोखरच तोच त्या बागेसाठी योग्य होता.

कर्णाने प्रतिज्ञा केली होती की जे पर्यंत भीष्म रणांगणात युद्ध करीत राहील तो पर्यंत तो रणभूमीवर येणार नाही. पण तेव्हा त्याने पाहिले की भीष्म आज्ञा उठून पुन्हा युद्धभूमीवर येणार नाही, तेव्हा पासून युद्धभूमीवर बाण्यासाठी तो फार उत्सुक झाला होता. त्याने आपला सगळ्या त्याची कवच कुंडले व हत्यारे त्याच तैयारी तैयारीची आज्ञा देऊन ठेविली होती

chandamama.com...

दुर्योधनाचा निरोप घेताच वर्य सुतलण होऊन रणांगणावर गेला. प्रथम भीष्माकडे गेला. त्याच्या पायावर होके ठेवून नमस्कार केला. सौप्यार्नेहि त्याच्या पराक्रमाची स्तुति करून त्याला भाषावंद विला.

त्यानंतर तो मोठ्या उत्साहाने कौरव सैन्यात गेला. त्याला पादतांच कौरव सेना आनंदाने उपपोष करून गर्वना कृतं लागली. कर्णाला पादतांच दुर्योधनाला देखील अत्यंत आनंद झाला. तो म्हणाला—“कर्णा, वष कसा वेळेवर आलास. आपली सेना मनास झाली. माग, आतां पुढे काय करावयाचे ते.”

सर्व महारथी योग्यच होते. तरी एक कीर्णी तरी सवाल्क राहणी फार बळरी होते. म्हणून दुर्योधनाने कर्णाला विचारले.

“राजा, मला वाटते सर्व मोठ्या सेना-पतिस्वाच्या लाकरीचच आहेत. त्यांत जर एका कोणत्या सेनापति केले तर बाकीचे उग्राव इच्छा करतील. म्हणून मला वाटते आपण द्रोणाचार्यांना सेनापति करावे. ते व्हा कामासाठी योग्य आहेत. तुझे मुल आहेच. सर्व विधा शंपन आहेत. त्यांना सेनापति केल्यास आपल्याला नखद ठके

विषय मिळाल्याप्रमाणेच आहे.” कर्णाने यापिन्हे.

दुर्योधनाला कर्णाचा विचार पसंत पडला. तो सैन्यांत उभे असलेल्या द्रोणाचार्याकडे गेला आणि म्हणाला—“गुरुदेव, आम्हां सर्वांचा विचार आहे की आपण अनुभवी आहांत, आपचे गुरू आहांत, महावीर आहांत. म्हणून आपणच आमचे सेनापतिपद स्वीकारावे. आपल्या शिवाय कांढ्याला उत्तम मार्गदर्शन कोण करणार !”

द्रोणाचार्याने दुर्योधनाच्या म्हणण्याला मान वांकविली. म्हणाला—“नाझवा ज्या गुणांवर मरवसा ठेवून तूं मला सेनापतिपद देत आहेस त्या सर्व गुणांचा व शक्तीचा उपयोग करून मी तुझ्या वरीने पांडव सेनेची युद्ध करीन. त्यांचा नाश करीन. पांडवांची युद्ध करून तुला विजयस्त्रीचा मार्ग दाखवीन. यासाठी साजना कर्ण पांडवांना सोपे नाही.”

द्रोणाची संमति मिळताच दुर्योधनाने त्याला कौरव सेनेचा सेनापति केले. ही निवड सर्वानाच पसंत पडली. म्हणून त्याच्या सर्व सैन्याने द्रोणाचार्याचा जवजवकार करून आनंद पोष केला. ब्राह्मणांनी शुभ आशीर्वाद देवून मंत्रोच्चार केला. गवर्वांनी गायन करून

नववर्षांनी नृत्य करून आपला आनंद प्रकट केला.

त्यावेळी सर्व सैन्याच्या तय्यमार्गी उभा राहून द्रोण दुर्योधनाला म्हणाला—“दुर्योधना, तूं भीष्माचार्याचे पद मला देऊन माझा श्रेष्ठ मान दाखलस त्या बदल मी तुला वर देतो. माग, तूं झा वेळी कोणचाहि वर.”

“माझी एकच इच्छा आहे की आपण युधिष्ठिराला विवेक पकडून नाझवा स्वायंन करावे.” दुर्योधन म्हणाला.

“त्याला मारून टाक म्हणून न सांगतां त्याला विवेक पकडून आपणत्यास सांगतो

चांदोश

काहेस, बाचा अशें काय?" दोघानें आक्षेपांनि निनारले.

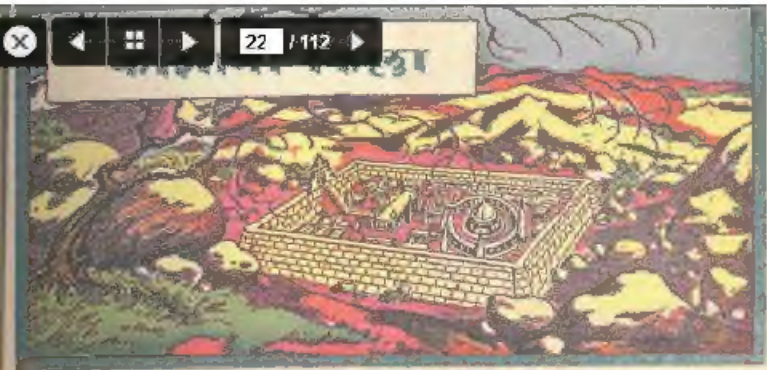
"पुरुदेव, जों पर्यंत अनेत रणामणाकर आहे तो पर्यंत आमचे प्राण सुरक्षित नाहींत. अशा स्थितींत युधिष्ठिराला मारून कला काय मिळणार? कण नर आपण त्याका एकटून माझ्या स्वाधीन केलेंत तर मी त्याच्याशी पुन्हां वृत्त येळून त्याला हाश्वीन जाणि तेरा बरेपर्यंत बनवास देवून सुखानें राज्य करीन. त्यातुळें वा पुढांत होणारा रकभात सुद्धा आंबेळ व पना सुखी होईल." युधिष्ठिरानें खुशमा केळ.

दुर्जोधाचा शय दोगांच्या लक्षांत आला. जन्मांत तरी ते जिवेंत दुर्भावन च्या हातीं तो म्हाणाला "बरे वारें, मी त्याला पकडून आगतां. पण त्या वेळीं वर्जुन त्याच्या मदतीला येतां उपचारांी न्हो. कारण तो जयळ वनेपर्यंत कोणालादि पचटणें शक्य नावुन आवेशानें म्हणाला.

नाहीं. म्हणून मूं त्याला खोन घटका त्याच्या परमून वर कोटें तरी थोरलून पर म्हणजे माझे काम होक होईल."

युधिष्ठिराला कसे तरी करून जिवेंत पकडण्यासाठीं दुर्जोधनानें अनुनाला अश्वतुन भयण्याची प्रतिज्ञा केली. ही ज्या प्रमाणें सर्व सैन्याला समजली तशी पांडवांनाहि समजली. ते ऐकून युधिष्ठिर वर्जुनाला म्हणाला—"मकलेस ना! तिकडे काय चालते आहे तें! हे वा पुढें युद्धाच्या वेळीं ते नेदमी माझ्या जयलव राहा."

"तूं काही काळजी करूं नकोस, वा जन्मांत तरी ते जिवेंत दुर्भावन च्या हातीं सांपडणार नाहीस. दोगांघोडि प्रतिज्ञा निश्कळ ठरेल. मी त्याची प्रतिज्ञा पुरी होऊन देणार नाहीं, हीच माझी प्रतिज्ञा."

[१५]

[राजसैनिकांता बाटले की चंद्रवर्मा कोणी महामंत्रिक आहे. म्हणून ते जोराने आदरानें त्याला आपल्या राजाकडे घेऊन गेले. बाताला चंद्रवर्मानें म्हणत्या बकलून बांदाच्या किल्ल्याच्या वाटेला नकाशा सांगून घेतला होता. स्वपुरच्या नद्याजमाली तोडूनवाताम नागरिकांनी महामंत्रिकाचा जयजयकार केला. नंतर—]

चंद्रवर्माला नागरिकांच्या जयघोषांत राज-आमची प्रजा व आम्ही फार खुश आहोत हारापेन आपणघ्यांत आले, तेथें राजा तुमच्यावर."

शिवासिंह त्याच्या स्वागतसाठीं तयारच होता. राजाच्या बोलण्याचें चंद्रवर्माला आश्चर्य चंद्रवर्माला हाताचा आधार देऊन उतरवीत बाटले. परंतु ते मगड न करतां तो म्हणाला—

शिवासिंह मोठ्या कौतुकांनें म्हणाला— "शेव फार दुष्ट होता. त्याला त्याचे "इशकत लहान बयांत तुम्ही पक्की विद्या प्रायश्चित्त देणें भाग होतें. म्हणून विले आगत केलीत. आमच्या राज्यांत राहून पाटवून त्याला यमप्रीला."

तुम्ही महा मंत्रिक शेंखाचा नाश केलात. "वर्मा शेंखाच्या डोंगरावर तुझा मित्र केवढे उपकार झाले आमच्यावर. झालुळें कालकेतु राहातो ना! त्याच्याकडून सम-

ह्याच्या वदामुळे ते फार थकता असतील म्हणून जेवणसाण करून बोटावेल विषांति घे, त्यानंतर आणि हातप्याने पोखे."

चंद्रवर्माचे ग्राण्याची व्यवस्था राजा-कल्ल्यांत केली होती. खाणे पिणे मादो-गल्यावर चंद्रवर्माने शिष्यांच्या बरोच प्रयत्न केला आणि त्याला शोषण येईना. त्याच्या मनात सारखे विचार येऊ लागले. शक्य तेव्हाच राहणाऱ्या कायशिवी आणि काल-कल्ल्यात शिवासिंह ते ग्राह्य विपत्ती सर्व नाविही काढून नेऊन आहे. एव कळवेल ते तरी कां सांगितले की मी एकटाच काळाच्या प्रसंगावरून जाऊ शकतो म्हणून.

शेवटी विचार करता करता काळवेतूच हेतू त्याच्या लक्षात आला. काळाच्या किल्ल्यावर अलोट धरणाशी आहे. त्या मनाच्या सराग्याने सेना उभी करून आपले गेलेले राज्य आपणांस फुट्टी मिळविता येईल. हाच त्याचा हेतू असला पाहिजे.

शोड्या वेळाने प्रधानाचे येऊन चंद्रवर्माला सांगितले की राजा तुमची बात पाडून आहे. चंद्रवर्मा त्याच्या वशंतरच राजाकडे गेला. राजाने मोठ्या आदराने त्याला

बलाश्याल आवाज दिले व म्हणाला "वर्मा, कांशाच्या किल्ल्यांत असलेल्या मनाचा मला भुलाव संभव नाही. तुला वाटेला मग मी एवढा त्या किल्यापर्वत काप्यासाठी उत्सुक का! आणि तसे वाटणे साहजिक आहे. त्याचे काणहि फार विशिष्ट आहे. एव आहे माव खरे, तुला हे तर माहीत आहेच का कांशाचा किल्ला समुद्र किनाऱ्यावर आहे." राजा म्हणाला.

"हो, पश्चिमी समुद्रकिनाऱ्यावर आहे, आणि सुपारे हजार वर्षांपासून कोणीहि मनुष्य तेथे जाऊ शकलेला नाही," चंद्रवर्मा म्हणाला.

हे ऐकतांच मंत्राने आश्चर्याने राजाकडे पाहिले. राजा माव हातून म्हणाला— "होय मसेक तसे. पुष्कटांचे असे म्हणणे आहे की त्या किल्ल्याची एका बाजूची भिंत अगदी समुद्रकिनाऱ्याला लागून आहे. होय ना?"

"मी सुद्धा असे ऐकले आहे," चंद्रवर्मा म्हणाला.

"जामच्या पूर्वतऱ्या असे म्हणजे होते की त्या भिंतीच्या बाजूच्या समुद्रांत कांशाच्या हल्लातून एका मांत्रिकाने काही

सुंदर प्राण्यांना कैद करून ठेविले आहे.

माझ्या बडिलानी त्यांना सोडविण्याचा बराच प्रयत्न केला. परंतु त्यांना त्या कामांत यश जाले नाही. तुम्हा तो प्रिय आहे ना काळवेतू म्हणून! तो म्हणे वाटेला तेव्हा मनुष्य होतो वाटेला तेव्हा काळा सांप होतो. त्याच्या सांगण्यावरून असे वाटते की तू ते कांशाचे सर्व हुंवे आम्हाला आणून देऊ शकशील. अर्थात त्याला थोडे फार कष्ट पडणारच." शिवासिंह म्हणाला.

शिवासिंहाचे हे शोखणे ऐकून चंद्रवर्माने तेव्हाच ओळखले की कांशे तरी पाणी मुरते

जली मला सर्व इच्छागत. तुम्हा विपरीत तुम्हा मला खनेल माहिती सांगितली. त्याच्यान सांगण्यावरून तो तुम्हा कांशाच्या किल्ल्या-कडे जाण्याची मार्शना करणार आहे. ते जाण्यामुळे मला किती बरे आनंद होत आहे म्हणून सांगू."

"कांशाच्या किल्ल्यावरुंधी म्हाला! होय!" चंद्रवर्मा स्मित करून म्हणाला. चंद्रवर्मा पुढे कांशी म्हणणार तेव्हांत मंत्राने राजाच्या कानांत कांहीनरी मांजिले. राजा चंद्रवर्माच्या खांद्यावरून हात बागूने कळत जाण राजवाड्याच्या निशेकडे वळून

आहे. कारण यांटाच्या किड्यात भरलेल्या घनराशीला सोडून कोणी त्या कप्याच्या नावे लावणे खर्यासाठी. शिर्षसिंहाला पल्ल पाहिजे होते. त्याने ते भळविण्याचा प्रयत्न सुद्धा केला. पण त्याला यश आले नाही. चंद्रवर्माने मोठा माजिब आहे. त्याच्या मदतीने तो मग आपल्याकडे मिळविता येईल ह्या बुद्धीनेच शिर्षसिंहने चंद्रवर्माचा मोठा वापर केला व त्याच्या शिष्या आपलेवशा वागविल्या.

जर खरोखाच त्या किल्यावर बन निघाले तर त्यातील फुटकी कवडी सुद्धा

मी त्याच्या हाती लागू देणार नाही. मला एसवू काहीतरी काय ! ते काही नाही टकस महाठक होऊनच याच्याची बागले पाहिजे." चंद्रवर्माने विचार केला.

जेव्हा रीक्षीर करून चंद्रवर्मा म्हणाला—
"आम्हा यात्रिकींचे कामच ते आहे. अशा नन्हेचे कपलेके दुरावला काम करून राखनिष्ठाग्रहोच जाव्या संपन्नता आहे. मी अवश्य काशाच्या किल्यावरून जाईन. त्यासाठी तुम्ही माझ्याबरोबर ओढे सैन्य पाठवा. आणि ज्ञात मुदततः देव नांवाचा जो एक तह्या आहे त्याला पाठवा." असे

लुन पाडेल.

राजा आणि मंत्री परस्परोंकडे बघू लागले. काही क्षणांनंतर शिर्षसिंह म्हणाला—
"त्या देव नांवाच्या मुलाचा बाप जंगलांत राहातो. तू येतलास काय त्याला ?"

"ओ होऽऽऽऽ ! हं, तो म्हातारा ना !" असे म्हणत चंद्रवर्माने आपल्या उकळ्या हाताचा तळवा पुन्हा एकदा न्याहाळून पाडिला. म्हणाला—
"तो जंगलांत एका झोपडीमध्ये राहातो, त्याला पाहिजे वस-
किल्या सर्व बळूरी वस्तू चा. आणि जर

तो नगरांत येऊन राहू इच्छित असेल तर तशीहि त्याची व्यवस्था करा. त्याला कसक्याहि प्रकारचा त्रास होता कामा नये. अहो, माझा प्रवास यशस्वी होण्याशी त्या पिता पुत्रांचा फार संबंध आहे. किंबहुना त्यांच्यावरच माझी सर्व भिस्त आहे."

चंद्रवर्माने एवढे सांगितल्यावर राजाने किंवा मंत्र्याने कोणीच विरोध केला नाही. "बरे तर तू म्हणतोस त्याप्रमाणे मी करतो. तू त्याला बरोबर घेऊन जा. बुद्ध्याबरोबर मी एक हजार सैनिक पाठवतो. पुरतील ना !" राजाने विचारले.

“ते माही बाळपंचे! आपल्या अधिका-
रिकांनी ही निवडक व विवाह पाच दहा
जणांना तुझ्याबरोबर पाठवली. त्यांच्याबरोबर
पन्नास सैनिक येतील. शत्रूच्या राज्याची
मरहट् ओलांडून थडीकडे तुं गेलस म्हणजे
तुम्हा पश्चिमेकडील पाट लागेल. त्या डोंगरां
दुखाना अधिकाऱ्यांनी मोरचल वृत्ता याठिकाण
मुला मदत करील.” राजा ऐतोंत म्हणाला.
दीर्घकालचे नाव ऐकताने चंद्रवर्माच्या
त्याचा सेनापति कीमल बघी पाहण्या
आली. तो आणि त्याचा खासोपस अनुयायी
मुजसु कोठे बरे असतील!

ते ऐकून चंद्रवर्मा जोमाने हसला. भी
कोडे देश निवडला चाललो आहे असे पां
वाटने मुजसु! मला युद्ध करण्याचेच
आहे तर.....मी सैन्याच्या मदतीने का
करणार! माझ्याजवळ ही सैन्यशक्ति आहे
तिचा उपयोग केला करावयाचा! शत्रूच्या
उत्तर भेदशक्तीनेच दावे लागणार. तुमचे हे
सैन्य काय करेल! मला यामान व रत्न
जेव्हासाठी तेवढे व शस्त्रे व तेही हातक्या-
सारी चार सहा नोकर पाहिजेत. दहा
जणांहून जास्त सौकांती मला गरज नाही
आणि सैनिकांची तर सुलीच गरज नाही.”

थोड्या वेळाने तो म्हणाला “महाराज!
आपणांस वाटेत तसे आरण करावे. मी
बाबत त्या राजाद्वाराचे नियोजन. कांशाच्या
किरायापैत वाटेंत डोंगर, राने, वन्याखोरी
व वाळवंटे पार करावी लागतील. जया
प्रदेश येईल तसे माल वाहणारे पाणी सदा-
कावे लागतील. शस्त्रांसाठी उडावी गरज
पडेल. आकड्या धाडण्याने पारवलेने एवढे
केले म्हणजे पुरे.” चंद्रवर्मा म्हणाला.

“मी सर्व पट्टन घेईन. ते पडेंत
फळवी करे नकोस.” राजा शिर्वाट
म्हणाला.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी चंद्रवर्मा काशाचा
कित्या तर कापलासाठी निघाला. शिवपुरच्या
मरहट्पैत राजा, मंत्री आणि प्रजा त्याला
निरास बघल्या आले होते. त्यांच्याबरोबर
त्याचा मुख्य अनुयायी म्हणून देव आला
होता. त्याला अवलंब दिवशीच्या रात्रीच
तुमगातून सोडण्यांत आले होते.

महाराज चंद्रवर्मा व त्याचे सर्व अनुयायी
कांशाचे कोजने चालत गेले. म्हाताऱ्याने
दिलसा नकाशा कांशाचा कित्याचा मार्ग
दाखविण्यास तिका उपयोगी पडला नाही.
बाहेर पडत सुरुष्य मेढला नाही. डोंगर
आणि रान धाड्याने एका मागून एक पार
करत तो चालता होता. सूर्याच्या उदया-
समयपर्यंत दिशेनेच ज्ञान त्याला होत होते.

महाराज प्रजारे कांहीं दिवस प्रवास
करल्यावर एके दिवशी सूर्योदयाच्या वेळेस
देव पन्ना ऐब टेकडीच्या टोंकाकाला गेला
आणि जेजने टाळी वाजवून ओरडला-
“ते पहा. एक पडके नगर दिसत आहे.
हाच कांशाचा कित्या तर नसेल!”

त्याचे ते ओरडणे ऐकून चंद्रवर्मा व
त्याचे दोघे तिघे अनुयायी धावत टेकडी
बहुन रथाच्याजवळ गेले. त्यांनी देवने

वाखवलेल्या दिशेकडे पाहिले. समोर खरो-
खरच एक मोठे नगर त्यांना दिसले. ते
जुगाट व पडके नगर होते. माणसांची हाल
चाल त्यांना दिसत नव्हती. भिंतीमधून मोठ-
मोठी झाडे उगवलेली दिसत होती. सर्व
दृश्य भव्यता वाटत होते.

“हा कांशाचा कित्या असणे शक्य नाही.
जुनै पडके नगर असले तरी आपण ते
जाऊन पाडिले पाहिजे. कदाचित पुढील
मार्गाचा कांहीं सुगावा लागेल. चला जाऊं
या.” चंद्रवर्मा म्हणाला आणि डोंगर उतरून
त्या पडक्या नगराकडे जाऊ लागला.

सर्वे नगरातचढ पोचले तेव्हा एका पडक्या इमारतीपेठोर खोला सिराचे तीन छात्रे दिसले. ते चंद्रवर्मा व त्याच्या अनुयायांना पाहून मुगलात एका पडक्या भितीच्या आड पाऊल ठरवून बसले. फांदी घेऊन ते त्यांना मिठाची गर्जना ऐकू लागली. ती गर्जना ऐकून चंद्रवर्मा म्हणाला - "तिकरे जाणें घरे होणार नाही. चला आपण दुसऱ्या बाजूला जाऊं या."

ते पडकें नगर फारच मोठें होतें. त्याचा घेर कमीत कमी पांच सहा मैलांचा असेल. पण वाहेत त्यांना कोठें मनुष्य म्हणून दिसला नाहीं. प्रत्येक घर पडकें होतें. किरकेंच घरे तर पाळपीळ शाक्यानें जळून गेल्यासारखी भासत होती. ज्या घरांत एका काळीं माणसें रहात होती त्यांत वाज रावटीं थारवें बाध, मिक, चिचे व रावटी हुकलें रहात होती.

चंद्रवर्मा नगराच्या मध्य भागी एका गौरवस्थानासारख्या जागीं पोचला. तेथे एका उंच झिंटेवर कांहीं तरी लिहिले असावें असें त्याला वाटले. तो एक शिबलेख होता. अक्षरें मुळमूळ त्यानें वाचण्याचें नव्हतें केला.

"हे कर्मीविर नगर होय. एक हजार वर्षेपयस एक वैभवशाली शहर म्हणून हे प्रसिद्ध होतें. उत्तरेकडून कांहीं वर्षे जातीच्या लोकांचा हे नगर लुटले आणि यांत होतें नष्टते ते सर्व धन घेऊन जाऊन त्यांनीं कांशाच्या किड्यांत ते सांठवून ठेवले आहे.

ते वाचल्यावर चंद्रवर्मा आपल्या अनुयायांना म्हणाला - "मातां नेळ लक्ष धानविग्रहांत अर्थ नाही. येथें दगडां घोंड्याशिबय काय आहे! हा कांशाचा किडा नाही. चला पुढें." सर्वे रक्षितेकडे चंद्रवर्माच्या पाठोपाठ जाऊं लागले. (पुढें चाल.)

काळा चोर

निर्मल देशाच्या एका राजाला तीन मुले होती. त्याची पहिली राणी वारक्यावर त्यानें दुसरे लय केले. साकत आईचें मुलाला वास देऊं नये म्हणून त्यानें आपल्या तिसऱ्या मुलाला एका निराळ्या राजवाड्यांत ठेवले. त्या वाड्यांत सर्व सुखसोयी होत्या.

कांहीं दिवसांनीं दुसऱ्या राणीला मुलगा झाला. तिच्या बाहू लागले कीं तिच्या मवसांचीं मुले जिवंत असेपर्यंत तिच्या मुलाला राज्य मिळणें शक्य नाहीं. तिनें ही गोष्ट आपल्या एका दासीला सांगितली. ती दासी स्वभावानें संशरेसारखीच दुष्ट व कुटिल बुद्धीची होती.

दासी म्हणाली - "मी एक लघव सांगते. तुं तिघांना केव्हां तरी बोळावून सोडल्या खेळायला सांग. त्यांत जो हारेल त्यानें कतुपर्ण राजाकडून तीन घोडे आणिन घावेत.

माझ्या जवळ जावूंचे फासे आहेत. तुझा मुलगा बाव जिकणार हें निश्चित. कतुपर्ण राजाकडे जाऊन घोडे आणिन म्हणजे मृत्यूच्या मुखांतून परत येणें आहे. कारण राजा मागून देणार नाहीं आणि घोडे चोरी करून आणिन्याचा प्रयत्न केल्यास राजा जिवंत सोडणार नाहीं." राणीला त्या दुष्ट दासीचा सल्ला पसंत पडला.

राणीनें एका सणाच्या दिवशीं तिघां राजकुमारांना जेवायला बोलाविलें. जेवणें उरकल्यावर सर्व सोगड्या खेळायला बसले. त्यांनीं अष्ट कबूल केली होती आणि खेळांत हारले. म्हणून ठरल्याप्रमाणें तिघांना कतुपर्ण राजाचे घोडे आणिनयास जावें लागले.

तिघे त्याच दिवशीं वापायच्या घोड्यांवर बसून कतुपर्ण राजाच्या राज्याकडे निघाले. वाटेत त्यांना एक घोडेस्वार भेटला. त्याचे

सर्व कपडे काढे होते. त्याने त्यांना विचारले-“तुम्ही धोम व इथले कोठे आलात ? काय काम आहे तुमचे ?”

“आम्ही विदर्भ देशाचे राजकुमार आहो. आपि त्रस्तुमर्ष राजाचे विलक्षण घोडे घेऊन जाण्यास आलो आहो.” राजकुमार म्हणाले.

“बरे झाले की माझी तुमच्याशी भेट झाली. ते घोडे घेऊन जाण्यासाठी जो घोषी आला तो जिवंत परतला नाही हे तुम्हाला माहीत नसेलच. ही भा भागांतला एक अश्व चोर आहे. मला काळा चोर

म्हणून लोक ओळखतात. ही सुद्धा ते घोडे चोरण्याचे साहस आजपर्यंत केले नाही. पण ही तुम्हांला माझ्याकडून होईल तितकी भद्दत कदाक्यास तयार आहे.” काळाचोर म्हणाला.

गंधरावीच्या सुमारास काळाचोर गुप्त-मार्गाने राजकुमारींना विलंबात सरळ राजाच्या तबेल्याकडे घेऊन गेला. राज-कुमारींनी घोड्यांच्या पायांच्या हातांच्या सोबस्थानावर घोडे खेकाळू लागले. त्यांचे खेकाळी ऐकून पाहारेकरी जागे झाले आणि त्यांनी राजकुमार व काळा चोराकडे वरले आणि त्यांच्या मुसक्या बांधून राजा-समोर नेऊन हजर केले.

आपल्या घोड्यांना चोरून नेणाऱ्यांना शिक्षा देण्यासाठी राजाने एक मोठी कढई तयार केली होती. त्या कढईत उकळत्या तेलात मुन्हेमारांना बुचकळून काढायचा ही शिक्षा राजा देत असे.

राजाने काळ्या चोराला विचारले- “तुझ्या बावी लागून कवाला या बिचाऱ्यांनी स्वतःवर हे संकट ओढवून घेतले ? यांना भी काय शिक्षा देणार आहे, तुला माहीत आहे का ? ती पहा कढई

आणि त्यांत वापत असलेले तेल ? सर्वात वायट्याचे वरण किती जवळ येऊन ठेपले आहे हे माहीत आहे ना तुला ?” राजाने विचारले.

“महाराज ! पण माझे वरण का पेयां अथवा जवळ आले जतून दि मी त्या संकटांतून सुटलो होतो.” काळा चोर म्हणाला.

“तू म्हणतोय तें खरें निघाले तर मी याका मुक्त करीन !” राजा म्हणाला. काळा चोर, तो सुस्तुमुस्तातून कसा सुटला याची गोष्ट सांगू लागला-

मी एका सरदार घराण्यात जन्मास आलो. परंतु तीन राक्षसिणींनी विळून माझी सर्व अक्षरीकृत लुवाडून घेतली. म्हणून मला हा चोरीचा वेदा स्वीकारावा लागला. त्या तिघी राजकन्याच होत्या. परंतु सापाने त्यांना राक्षसिणींचे रूप मिळाले होते. त्या तिघी दिवसभर सुंदर राजकन्या दिसत. पण रात्र झाली की राक्षसिणी होत. त्यांनीच माझी सर्व संपत्ती चोरून नेली आणि मला भिकारी करून सोडले.

एके दिवशी मी त्यांना पकडायचाचे ठरवून त्यांच्या पाठीमागून निघालो. त्या

एका गुहेत शिरल्या. मी देखील त्यांच्या पाठोपाठ थांबत गेलो. डोंगरापलीकडच्या एका नदीकाठी त्या गुहेचे दुसरे तोंड निघाले. तेथे एका लड्डूघात त्या रहात असत. जुळीवर एका मोठ्या मडक्यात त्यांचा सैमाक सुरू झाला. तिघी बुडीच्या चोरी बाजूला बसून गप्पा मारीत होत्या. त्यांच्या गप्पा ऐन रंगात आल्यावर मी एक मोठी पोंड उचकली आणि मडक्याला मारली. मडकें फूटले आणि त्या तिघांचे अंग भाजले. त्यांनी मला पाहिले व पराधका बावल्या. मी पळालो पण त्यांच्या हातून

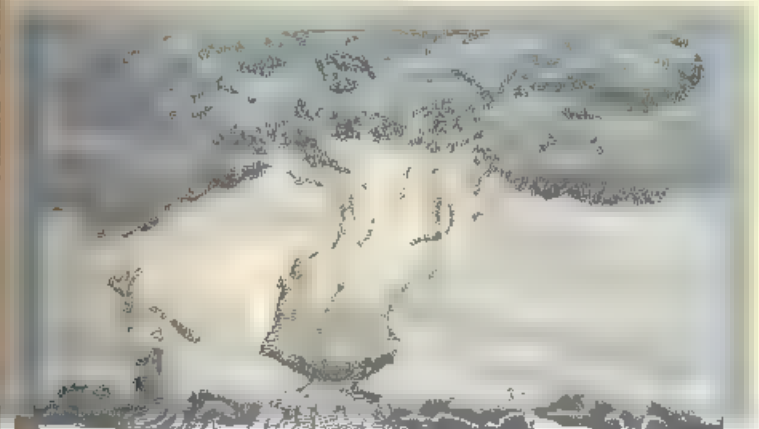
सुटका मिळणे अशक्य झाल्यावर एका झाडावर उदका एका राक्षसीने त्याच दुसरीकडे वागी हातांना घळत उरलेल्या त्या बराचर किमी कुठराड झाली. निवारी एक कुणे होय त्याला पदस्थाने व मला बळक त्या पोसाडी अडान छे तपून वमयी एतल्या राक्षसीने कुपलीने झाड तोडायला सुरुवात केली. तान वान बायल अशे अधिक झाड कापले. तमरा घाव पाण्यासाठी हान इतल्या बराचर वोट्टा वारवला. बायल तिथीना राजकन्येचे हान मिळाले आणि त्या आपल्या बायलां परत गेल्या

इतकी गेष्ट सांगून कायला योगने विचारले "महापति! आता आणून सामावे को बाकण म्हणाला त्यापेक्षा कटोण मसंग माझ्यावर आठवला होण ती राही " राजा म्हणाला " तुझे म्हणते बरेच आहे. तर आ मी स्वतःच बाकण्या राज- कुमाराला आपल्या दबतप्रमाणे नाफ करतो. फा या मधल्याला मी माझ्या नाही मांग, बाजे वरण जवळ वले आहे का नाही " काहा चोर म्हणाला " नदाराच, नाई मरण म्हाति पैसा तान जवळ आले वतुळी मी सुटका मिळविली आहे "

राजाने त्याला द्या गा मी-कुपराळा " कमीत " राजा म्हणाला. काळ्या राने गाष्ट सांगावसास सुरवात केली. * * * मी त्या राक्षसीने मडकें फोडून त्याला एक दिवस उपासी ठेवले थाचा त्यांना राता व त्यांना सुद्धे वेण्याभाठी माझे सर्वस्व मला या बोरीच्या घसात द्या " राजा मी मी एका शेनकन्याची मीस व गाष्ट बोरी करून घेऊन चाललो होत बाळक बाळक अगदी दमून गेलो

होत झाडात विसाव वण्यासाठी एका सुपट्यासाठी जाऊन बसलो. म्हणीला व गाईला झाडाच्या बांधून ठेवले. शोळ्या वेळाने पाहतो तो आठवडा वाच फळत येत असलेले मला दिसते. त्यांना म्हणीचा व गाईचा वास लागला अस वा. त्यांना पाहताच मी झाडावर उडून बसलो. बापाची मेजवानी सुरु झाली मी चोकून आणलेला मात अद्या तन्हेने फस्त हाऊन गेला. मी तोडा- वाटे एक व रुद्ध देखील काढला नाही. नर्व अंग थरथर कापत होत. त्यांना माझा वास देखील आला की काय कोणास हाऊक

तुम्हीं की पट्टिले आणि घर व्हून लेण्याचा विचार करू लागले त्यांनी आराध्या वृथाचा आपली तल्ले घासून सफ केली त्याच्या भव्यतेने सर्व श्राद्ध शत्रू लागले मला वाटले मी आतां स्वात्तां पडणार.

परंतु गाडे मलीन वाडिजे. आग्रहात सिंह त्याच वंलां काढून तरी बांयत आले आणि बायां लडापी घुल घुल सार्ले. एका मागून एक वाघांसि मरून पडत होत मी तर वसून ते मयकर दृश्य वहात होतों आतां फक्त एक बाघ आणि एकच सिंह उरले होते व त्यांचे वृत्र नाश होतें.

तेवढ्यात लोगाळ्याचा बाग पुन्हा झाला मी पाटी धर धरून वसलों आतां पण शाडूच दुलीमकट उघडून त्याची वडल गाला वाटले, बातां ने वाघांसि माझ्यावर उठून पडणार पण शाडूच त्यांच्या बागावर पडले व ते तेथेच राहिले. मी हात जोडून देवाला ममस्कार केला. इतकी गोष्ट सांगून कळीचोर म्हणाला.

“आतां म्हारान कुहीन सांग मी मी भरप च्या अधिक जखल हाता की हा राजकुमार.”

“तुझे कणज सोबर आहे मी या दुसऱ्या राजकुमाराला शक करतो आता या मोठ्या राजकुमाराच्या कडून साकायला सांगतो मला उठनें गरण इतके जवळ आलेले कोण कधी पाहले नसेल व एकलेंडि नसेल.” राजा म्हणाला

“का मजराज” मी तर बाहेर जायत पटिण प्रवेगानून आपली सुटका करून बाहेर निघालां आहे.” काळाच म्हणाला.

“तु म्हणतोस तें कर निघून तर मी या राजकुमाराच्या हा माफ करितो.” राजाने असे म्हणल्याबरोबर काव्या जागनें गेष्ट सांगल्यास मुखान केली

* * *

मुक्कट वर घडणून माझी कीर्ति देश दशा-
राज समर म. पुष्कळ लोक या कलेचा
गम करण्यास ही भाव्याकडे वेळ लागले.
पण जेव्हा फार हुशार होता त्यानें
त्या खेळी एकदा फमविले

“आज भागांत घोरी करीन वसें ला-
गाय एक राक्षस असें तो घरफोडी व
त्याचेच वेडे करीत गेले. त्यानें पुष्कळ
जते व चांदी घोरी करून एका विहिरींत
आज केली हाटी खरे पाहतां तो त्याच
विहिरीत उडत गेले

एकदां राक्षस आपल्या घरांत नाहीं असें
जान आम्ही त्या विहिरीजवळ गेलों
आज सोडून मी आपल्या शिष्याला आंत
जरा सांगितले. विहिरींत उतरून एका
जा पाखात सोने चांदी भरवयाम
सोने पण तो म्हणाला “मी उतरून
जाय पण वडून बाहेर येऊ शकणार नाहीं
पण जेव्हा उतरारों. मी पोतें वर ओढून घेऊन
मुला दारी विहिरींत सोडून मग आपण ख-
शेव” मी त्याच्या बोलण्यावर विश्वास केला
आज विहिरींत उतरलों मी सोने चांदी
भरवयाम भरून पोल्याच्या तोंडाकाला दोरी
वाचक माझ्या शिष्यानें पोतें वर ओढून

घेतले. त्यानें पोतें सोडून घेतले. पण दोरी
मात्र फुहां सोडली नाही. मी विहिरींत
ओरडत होतो की दोरी सोड. पण तो
हंमूस म्हणाला “गुरुवर, आपण मला सर्व
विधा अवगत करून दिल्यांत परंतु दोरी-
शिवाय वडून वर कसे आल्याने हे शिकविलें
नाहीत. हे आपण आज शिकवावे विहिरींत
उरलेले सोने सर्व आपले. मी स्वाक्यावर
अधिकार सांगणार नाही.” असें सांगून तो
निघून गेला. आतां काय करारें मला
सुचेना. आतां राक्षस येणार व असाभारला
आपणांस साणार. मी आम्ही पाचरून

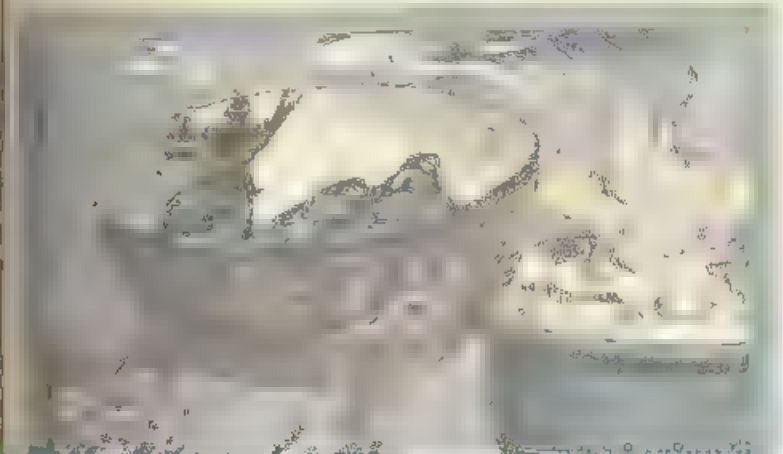
chanda.mama.com

नेलो तेवल्यांत मला एक बुकि मुंबली
विश्वीत एका व नुला कोही मदी पडली
हानी. शास्त्र येवयात वाटुल हायलात नी
त्या मरणात मरणासाक्षात पडून राहिल
कळोले पडल्या वर शास्त्र आपणो काही
मदीं घडून आला व त्याने इन पळोव
नी मदीं पण हाकरी त्याने शास्त्राकडे लक्ष
सेलें नाहीं. त्याने त्यानंतर होणा + कथा-
मदीं चूळ घेवली मी वृळ म्हाजी एक
मागी म्हाजी समजा, एक गोटी कट्टी चुलीवर
देवली व त्याने लाव म्हाजी तेल आपण
कळई त्याची मांडा काळ वेत्या वनर हो
एक भोवले वेकून लावा व त्याने मदीं घेऊन
त्या कट्टीत राकु लावला एक स्वेचा त्याने
मला सुद्धा इतर म्हाजीस शास्त्रांत हाकले
पण मी रावप होला व मी रोवपच
कळिले घट्ट घळून उन व हा म्हाजी
टापले वाजुका फेजून दिवें आणि रोवक
नघान शास्त्रावर माऊन पिकून म्हाजी
पोगल पडल.

शास्त्रा व शास्त्र म्हाजी कोनाक पडल्या
नतर मी शास्त्राच्या बाटेर आला शास्त्रांने
बिडिंत उरल्यामादीं एका दिडीचा रुपयेंत
कुला होला मी लक्ष शिडीस रुजून वाहून

मला शास्त्र "महाराज! आतां आपणाने
ना, कीं राजकुमाराचें मरण माझ्यावर
जेव्हा मरणापेक्षा जास्त जवळ येऊन
होतें का ?"
राजा म्हणाला - "नाहीं! मी का राज-
शाहि माफ करतां. आतां हें तेंच
मला माकळे आहेत. त्यांना वाटेला
कडे जायला माझी परवानगी आहे. पण
आतां तुलाच कळईत दाकायला सायणार
मरण इतकें जवळ येऊन टेपलेलें
तुला आडवत नमल.

"का! मला आठवतें, मी शुस्सू रा
अगदीं सुखानें पडून मुझां निवेत सुटलो
आहे" काळा चोर म्हणाला,
"कैदा, कोठें? शक्यच नाहीं." राजानें
म्हात्यावर काक्या चोरानें गोह सांगावयास
सुरवात केली
* * *
राजानें वर मी चोरी करावला म्हाजी
जात होला एका घरांत एक बाई त न्हा
मुलांशा माडीवर घेऊन बसली होती व रडत
होती. तिच्या हातांत एक सुरी हांती. तें
मूल रडत होतें. ती बाई सुरी वर करून

‘घाडे भागवती भट डाती तूका
लावचि वट नव्हती तु कधी नं भागवती
भागवती नव्हती’ असा अर्थ येतो
‘तु जिहवा घाजे विद्या न मिळते
मिळी नमजून घातण्याचा पुढवळ यज्ञ केला
पण साधून काय झाला’

असेच काही दिवस गेशावर देवनातने विचार केला की विनाकारण असे हे दिवस चारविणे बरे नाही. म्हणून एक दिवस तो निर्धार करून राजा सुयत्तथाऊडे गेला. म्हणाला - माझे सुड्या मुखेश्वर मेम बसले आहे. म्हणून मी सुड्यानचळ तिर मागणी

बाळण्यासाठी आयज आहे गाडी चिन्ती मान्य करून मालावतीचे मांड्याखे कस करून दे." संपातस्थ मैत्र्याने हेसुत म्हणाला - "तुम्हाला भिन्नगै न्याला आहे म्हणे मान्य वतीवर माझे प्रेक्ष आहे "आहे काय तुझ्या-जवळ एक त्या मान्य सिवास " तेवढ्या निश्च होऊन निघून येऊन सुप्रतीकास म्हणजे काही आते नव्हते कधी विनत गेली धनगुप्त क्षत्राचा एक गृहस्थ वस्त्रवतीला मागणी कळवण्यासाठी जला झार श्रीमंत होना संप्रदाया "महाराज, राजराज्यपल अलाट संपात

आहे जर तुमची आर्थ साई हाकणी संपात एकत्र झाली नव आपण कण कुबेरचेच अवतार होऊ. पण झालाटी मालावतीचे मांड्याची कस करून दे " पण जेव्हा राजा त्याला कळव झाला. त्याने धनगुप्तच्या दयाचा विचार मुद्दा झाला नाही सुप्रतीकास धनगुप्त त्या जीवदे करण्याचे ठराविके मालावतीला कळले तेव्हा तिला झार वाईट वाटले पण काय पत्रने विचारी वेळेची वाट साहजत स्वस्थ नसली.

राजा हा विचार्यावर सर्व जेव्हा हेमू झाले तरी पण राजाने आपला निश्चय बदलू नव्हती.

स्वामीने मुद्दा ठरला. स्वामीने वेळ आली मध्यानेवाची मिरवणूक भाव्यावरून काढा नवचो असे उरले त्या काळात सार बोडा साहजे तेव्हा त्याची दृष्टि देवनाच्या वाळ्यावर देली, त्याने कळव्या नोकरीन आवा दिसली की जयमान आऊन देवना कळव त्या वाळ्या मागून आवा.

राजाने नोकर जयमान गेल झाला देवनाजवळ पोडा मागितला तेव्हा त्याला मालावतीच्या लढाची माष्ट कळली त्याला झार वाईट वाटले पण तरी सुद्ध त्याने धोडा

तयाचे उरवले व गाडी मागून पोडा देवनाचे मांड्याच्या कसासाठी पाठवून दिला. राजाने अद्या दिवशीची रात्र होती. पण ते दुसऱ्या सायं सवळ चालणे पडले त्या संपात वेळी धनगुप्ताला राजा बरोबर फिराववास बाण्याची उत्कट माग झाली. त्याने राजाला व्यामर्शाने कळविला राजाने मालावतीच्या बागेवर आपले गाडी मॅच्याला पाठवून त्यांना रावण बाण्याची परवानगी दिली. मालावतीची गाडी मधून सुद्धा तिला राजा बागावर मागे लावले

तिथे वाहेर झाले. राजा राजाच तील घोडे तयार होत त्यांत एक घोडा देवनाचा होता. मालावतीने पंचकल्याणी घोड्याप ओळवले. ती चटकन त्या घोड्याजवळ जाउन जरी राहिली. त्यानंतर मंत्री व धनगुप्त दुसऱ्या झोन घोड्यावर बसले. अशा तऱ्हेने तिथे जेव्हा फिराववास निघाले राजपुष्पावरून तिन्ही घोडे चालले त्या तेव्हा धनगुप्त व आपले कौशल्य दाखव विष्याचे दाखवले इच्छा झाली त्याने आपला घोडा भरघाव सोडला. राजा दिवसभराच्या कामाने थकला होता मधून

ना हुलक्या देनच व देशावरून चालला रातो
मनाचे शोक वृद्ध होऊ राजघराब्यावरून
चालला होत. जग चलायला ही मना
जालगीचा पाहिले थार लहानाचे त्या
रातो रात लहान व नवळ त्या अपल्या
मालवाच्या वरा सदाय येऊन नसा मालवा
रात यावताच मालावनी मातावर चाली
वे. थोडी गोळ्यांनी

असाय राजघराब्यावरून आलेल्या
मालावनीचा पाहिले त्याला आलेल्या वारते
त्याने जवळ येऊन मातावतीला विचारले की
तुम्हाला अपघाती ती थोडी कधी आली

दरमनाला पाहिले दिना फार थोडा
झाल. ती म्हणाली "मी नव्याला बराच
पुढे घेऊन गेला बराच चालायला फिर त्याला
निघाई होई. वरून त्या दवाचे वार
काटे होऊ मला समजले नाहा, मी वारते
जान बाह द सुद्धा मला समजले नाहा पण

जाला माता मी पण परत गाठत नाही
पताय मालवा आलेली नवि उचलाने
कुठे चालायली नाहा त्याने तेंजाच
पुराणाला वाच वृत्त मालावनीची वारते
लसे त्यावरून चले

इकडे थनगुन पतला मणी परतला मग
मालावनीचा पता नही पडले मने
शहरांत तिचा शोध करत पण काही
उपयाम झाला नाही शेवटी लाठ्याच्या
पंक्तीच्या अनुषंगाने रातने देवताने
वृत्त पाठविले नेथ मालावती होई पण
ती पडले उचलानाश्री तिचे मग झाले हा
देवताने मनाचे म्हणून आपणच चाल दमला
होता वानत आपल्याला तोच दखिती रातने
मालाले म्हणून त्याक तोच देवताने म्हणून
रातने सापळे पर्वराज्य त्याला देऊन मोठे
मानमगतीचीने त्याला घरां लागवून घेवले

चांदोबाचें आत्मचरित्र

मी जन्मला जन्म, कधी माझा जन्म
जन्मला मग मला काही माहीत नाही
मला जन्मला जन्मला तेंदापासून मी
जन्मला जन्मला मला आहे. मी आहे
मला जन्मला जन्मला निम्न आहे. त्याचा
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला

जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला

जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला

* * *

जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला

जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला
जन्मला जन्मला आहे मला मला जन्मला

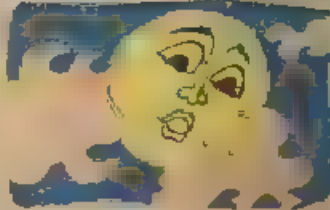

chandamama.com

कोणी चंद्राचे नाव पोहीत रवाच्यावर
चंदीचा आठ वेईत.

पुढे कुणाचे शपदचतुर्थाच्या विवशी
बहेत्यात बंदीत नाव घालिले. म्हणून
मयतक मनाचा फेकवाच आज त्याच्या
वर अला तो मय २४

महारा मंत्राप्रमाणे पुराकडून मयतक
मणी मिळाला. त्या मण्याचे असे वैशाख

होन को तो होन रती मंत्राची काने वेन
थमे कृष्णाने पाचकाकटो मगाभागतला
थग यने न दिल नाही कुठे रुच वेनाचा
धायला भाउ प्रमन तो मणी घेऊन रत्नान
पडून अला मनात पांच एका भेदाची
बुद्ध झाले त्यात तो माहत्या येथे नाणि
सिद्ध तो मणी घेऊन पडून मला पुढे
मयतकाना याचा वध करून तो मणी
मणली कुलमी वचरती झाला दला

परंतु नोरीचा आठ आठ कुणा वर,
कृष्ण निदाची होता मण आळ शाल
तो छेड खावा म्हणून त्या नोर कोण
नाह वच मणाला मणाला मणाला मणाला
तो रत्नान वेला तेथे येथे मळत पडला
होता मेथुन मिलावा मळते जाव अयेकी
त्याला दिसली वाचरा मनुष्याने तो
मेल. तेव्हा त्याला मळत मणी मिला
मळत पडलेला दिसला तेपुन याच
मणाला मणी वचरती मणाला मणी

मणाला मणी वचरती मणाला मणी
मणाला मणी वचरती मणाला मणी
मणाला मणी वचरती मणाला मणी
मणाला मणी वचरती मणाला मणी
मणाला मणी वचरती मणाला मणी
मणाला मणी वचरती मणाला मणी
मणाला मणी वचरती मणाला मणी
मणाला मणी वचरती मणाला मणी

मणाला मणी वचरती मणाला मणी
मणाला मणी वचरती मणाला मणी
मणाला मणी वचरती मणाला मणी
मणाला मणी वचरती मणाला मणी
मणाला मणी वचरती मणाला मणी
मणाला मणी वचरती मणाला मणी
मणाला मणी वचरती मणाला मणी
मणाला मणी वचरती मणाला मणी

मणाला मणी वचरती मणाला मणी
मणाला मणी वचरती मणाला मणी
मणाला मणी वचरती मणाला मणी
मणाला मणी वचरती मणाला मणी
मणाला मणी वचरती मणाला मणी
मणाला मणी वचरती मणाला मणी
मणाला मणी वचरती मणाला मणी
मणाला मणी वचरती मणाला मणी

आहे. कित्येकांनी आपल्या लाडक्या मुलांना माझे नाव ठेवले आहे. कित्येक राजवंश मलाच आपला मूलपुरुष मानतात.

माझ्या रंगा रूपावरून लोकांनी अनेक कपोलकल्पित गोष्टी रचल्या आहेत. माझ्या तोंडावर ओं काला डाग आहे त्याच्यावरून देखील अनेक गोष्टी रचल्या गेल्या आहेत. त्यांत सद्या लपून बसल्याची एक गोष्ट आहे. म्हणून मला सशांक जमेली नांव पडले.

परंतु मला ओळखण्याचा स्वरा प्रयत्न वैज्ञानिकदृष्टीस केला आहे. ज्योतिष्यांनी माझा मार्ग व वेग ओळखून गणितशास्त्राच्या आधारे वारा महिने, तिथि व वार निश्चित करून ठाकले आहेत. एका वाराला माझे नांव पण दिले आहे—सोमवार.

हतर ग्रह माझे माभा होत. कारण मी पृथ्वीचा मुलगा आणि पृथ्वी ही माहाची

बहीण. पण ज्योतिषी मला देखील एक ग्रह मानतात. तुमच्या जन्माच्या वेळी मी ज्या नक्षत्राजवळ असतां तेंच नक्षत्र जन्मनक्षत्र होऊन जाते.

कित्येक वर्षे अभ्यास करून वैज्ञानिकांनी पुष्कळ खरी माहिती मिळविली आहे. उदाहरणार्थ माझा व्यास २,१२६ मैल आहे व घेर ६७९५ मैल. तुमच्या पासून मी २ लाख मैलाहून जास्त अंतरावर आहे व गैर

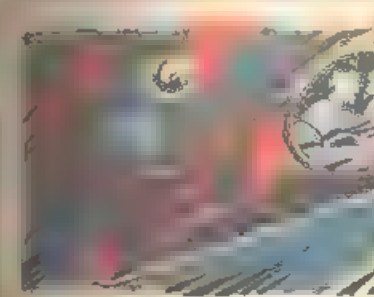
त्यांनी कांहीं चुका केल्या आहेत व ते हळू हळू त्या सुधारत पण आहेत. त्यांना वाटत होते की माझ्या अंगावर जे काळे डाग आहेत ते झोंगर जसाचेत व पांढरा रंग म्हणजे समुद्र जसाचा त्यांनी या झोंगरा समुद्रांना नावे घुदा देऊन टाकली आहेत.

मोठमोठ्या हुबिणीच्या सहाय्यांनी त्यांनी मला पाहण्याचा प्रयत्न केला तेव्हां त्यांना

करून माझे की माझ्यावर एक वन देखील दिसले. पुढे त्यांनी माझे फोटो काढले. मला माझे फोटो पाहिले असतीलच. पण लक्षात माझ्या स्वर्णा रूपाविषयी मिलाबायला फार त्रास झाला मी आईकडे कधी पाठ फिरविली म्हणून मी पाठीकडून कसा दिसतो कळले नाही.

अवघीत आणखी कित्येक गोष्टी

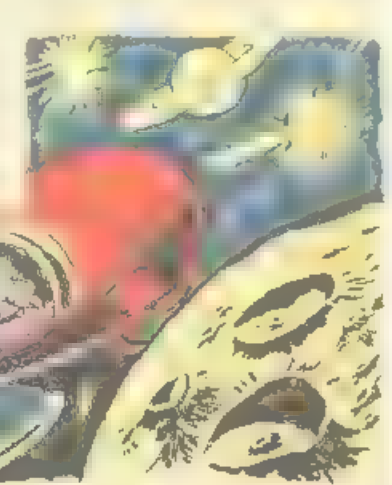
पुष्कळ बोलण्यासारखे आहे. काळापासून मनुष्य प्रयत्न करीत की त्याला सदेह स्वर्ग किंवा पहावयास मिळावा. त्याला त्या मिळाले की नाही. मला माहीत वस्तु सहज मिळत नाही. पण त्यात कदाचित् माझी काही काळजी आहे.

रचल्या आहेत. म्हणे त्याचा कथानावक किंवा नायिका किंवा दोष चंद्रलोकांत जाऊन आली आणि या गोष्टी वाचून लोक स्वप्न होत झाले आहेत.

पण या वैज्ञानिक युगाने क्रांति घडवून आणली. वैज्ञानिकांनी १९५७ साली कृत्रिम ग्रह बमबिला. तो पृथ्वीला प्रदक्षिणा घालू लागला. तेव्हापासून मला वाटू लागले आहे की माझे माचे व माच्या बाता मागाच्या घरी जायला खास संघी मिळणार.

वैज्ञानिक चमत्कारांचे एक नवे पीक जणूकाही आतां सुरू झाले आहे. माझा एक भाऊ माझ्या आईकडून एक महान

हमारे आचार्य महाराज जी का नाम है श्री गुरुदेव

[illegible]

५. अति न गणितज्ञः प्रथमं सर्वं एवम्

अन्यत्रापि विदुषां ज्ञानेन चैव श्रेयसाय काम

शरीरों का स्वास्थ्य पहिला श्रमार्थ
 त्याग सब कष्टों का लून, वृत्तों में वाञ्छित
 छान सबका होता त्याग चहेता हमरा
 होता हमताना पाँदरे सुभ शरीर वारीक
 दाँत दिसत होतें त्याग रंग गौर होता
 अग्नि शूल आणि काष्ठ गुलामाच्छा फूल

पालटणारें चित्र

विकसार्क पुन्ही झाडावळ मेल्ल, झाडा
वरचें खूब काढून लांघावळ टाकलें. नि
म्हणानाकडे विघाळा. तेन्हां वेताळ नवरी
प्रमाणें बोवू लागला. म्हणाला- "राजा
या जगांत कीणाच्या मनांत कांय काम
कीणी सांगू शकल काय ! काय माग उक्ते
आपल्या बायकोचें मोर्दी कमी कमी दान
जावें अशा हष्ट का धावा हे दान काळत
नाही तुला थक्या जूळ कावा म्हणून ही
मुन्या घाडी ! आ मागणार जाहें मज,"
वेताळानें गोष्ट सांगायलास मुसल केली

एकदां उज्जयिनीच्या राजाकडे नागध्वज
वांवाचा खरीनदार होता. तो त्वभावाचें
फार सवजन व उदार मनाचा होता म्हणून
पावांत सर्व सोक त्याला फार मान देत
मदन परे. थाना गृहसुख नव्हतें कारण

वेताळाच्या गोष्टी

ही नवकरा फार खाल द गती होती
परत काम पाहणें तर दुराच, नवकराणीं
परत घटका हुसत खळत गोलण्याची शक्ति
ना मिळ्या व्यंगत नव्हती. पुढें कांही
काम नां ती वारली.

पहिल्या लढासुळे संसारमुख लाभले
नाही, तर दुसऱ्या लग्नाचें कोरें लाभणार
चिंवार कळत तो विरक्त मनानें राहूं
नव्हता

एकदां तो दारवारच्या कामाचेंच परमावी
होता. एका सरदाराच्या घरी तो
वर्तण होता त्या सरदाराच्या बहिणीचें
पणचें मदीं प्रकारें कादराविश्व केलें. तिचें
चंद्रसेना होतें. चंद्रसेनेची ती सेवा
पाहून नागध्वजाच्या मनांत लल्लाविका
नवरा पुन्हा होकावू लागलें बोळणें कादल्या
प्रमाणे चंद्रसेनेचा नागानें व चंद्रसेनेत
होकार दिला. सुसुद्धतस्त्र बोवाचें लल
झालें आणि नागध्वज चंद्रसेनेसह राज
वासांत परतला

नागध्वजाचें लल झालेलें एव्हान त्याच्या
मित्रमंडळीस आनंद झाला, त्यांनीं त्याचें
दमनदन कलें कारण चंद्रसेना पाहिल्या
मनानें रूपानें फारच सुंदर आणि सुशील

होती. संसार सुखाळा पारसलेल्या मनांत
पुन्ही आराम वाटला, नागध्वजाचें मन
संगीत, चित्रकला वगैरे कलितकालेकडे वळलें.
चित्रकार, गवई, कवि वगैरे त्याच्या घरां
नित्य येऊ लागले ना पालट हाण्यान मुख्य
कारण चंद्रसेना होती.

नागध्वजाच्या चित्रकार मित्रमंडळींत
शिवादेव नांवाचा एक चित्रकार होता. तो
फार प्रसिद्ध चित्रकार होता. त्यानें नाग-
ध्वजाची परवानगी घेऊन चंद्रसेनेचें एक
सुंदर तेंप तयाच कलें पाहणागस तें चित्र
नाकात वलून चंद्रसेनाचें सगळें वसली आहे

चांदोबा
५१

असे शेटे शिवारवने ते चित्र नागध्वजाका उपहार म्हणून दिले, आपल्या मित्र पत्नीचे ते सुंदर चित्र पाहून नागध्वज फारच खूब झाला तो चित्राजवळ उभा राहिला म्हणजे त्याला वाटे चंद्रसेनाच चवळ बसली आहे

नागध्वजाला संसार सुख स्वर्गिक सुखाहून जास्त मिळे जागळे होते, दहा वर्षे बानदाने ओटला. त्याने राण्याची हमाने हतारें सेवा केली म्हणून खूब होऊन राजाने त्याला पत्त प्रदान नेमले, चंद्रसेनेच्या पायगुणानेच आपल्याला हे सुख मिळाले असे नागध्वजाला वाटत असे,

खांदोबा
५२

परंतु हे ज्ञान देऊन फार लिकम पाहिले नाही, चंद्रसेना धवागकी जात पहिली व या जगाचा वायनाच नराय घेऊन मिळून गेली हाक्याच वाच पाहून स्वामी शाले नागध्वजाला त्या या मित्र भडवून त्याला तीर्थयात्रा करून नेण्याचा सल्ला दिला, काही दिवस मन रमेक व मनःशान्ति लाभेल असा विचार करून नागध्वज नाथ पात्रका निघाला वान व पत्नी वर फळून काशी शमेश्वराची यात्रा केली,

परी आक्यावर त्याने चंद्रसेनेचे चित्र पाहिले त्या चित्रांत काही पारलत झालेला पाहून त्याला आश्चर्य वाटले, वा तीन वर्षांत त्याच्या पत्नीचे रूप कसे बदलले नाही माझे त्याला आश्चर्य वाटले आक्या मनांत त्याच्या पत्नीचे एक निगळेच रूप थारत राहिले

“ मित्रा ! या चित्रांत गेल्या वान वर्षांत कत्व कसा वाही झाला पत्नी वर माझ्या बरोबर चंद्रसेनेने तीर्थयात्रा केली चित्रांत जो फल झाला वाटत व बड्या मनाला माहीत आहे, तुं वरय होऊन ते जग आणि या तीन वर्षांत पाहून त्याला पारलत चित्रित का ”

मनावानेला फार आश्चर्य वाटले चंद्रसेनेने जगें सध्या चित्र विघडवून टाकण्यांत पात्रका वरून हेतु आहे हे त्याला पत्नी म्हणून तो नागध्वजाला म्हणाला मग तोच वयाली काय संबंध ? तुम्ही बायको जिवंत असली वर विचारात पारलत असेल झाला असता, पण हे तर तिने विच जाणे !

उदमता या जगांत नाही हे मला कळते, पण ती एक क्षणभर देखीक माझ्या पासून निराळी राहिलेली नाही, ती मेल्या राहया मनांत वसत आहे, तिने माझ्या बरोबर तीर्थयात्रा केली व तीर्थयात्रेचा परिणाम माझ्याबरोबर तिच्यावर देखील झालेला ती पाहिला आहे, हे चित्र म्हणजे जगें जून रूप आहे तुम्ही माझ्यावर का खरय जेम असेल तम व तेवढा करक होत आहे वर माझ्या मयल कर,” नागध्वज म्हणाला

नागध्वज चा त हाट विशानंदला विळ- त वरुळ वरही, परंतु आपल्या मित्राचे नागध्वजामांडें चंद्रसेनेच्या बोहव्यांत वर वरुळ करक दाखविला, तिच्या वर वरुळ सौंदर्याबरोबर एक तऱ्हेचे

खांदोबा
५३

पावकिय सळखे लागले, नागध्वजाला ते चित्र फार पावडले,

पुढे काही दिवसांनी नागध्वजाला राज्य कार्यासाठी परदुर्गी जावे लागले, भदेझाहून परत यागला त्याला पांच वर्षे लागली, चरी परत आल्यावर त्याने सर्वांत प्रथम आपल्या बायकोचे चित्र पाहिले, त्यांत त्याला काहीच करक झालेला दिसला नाही, ते पाहून त्याला फार फार वाईट वाटले, हा त्याला निवळ भ्रम होता, पांच वर्षांत आपली बायको फारच बदललेली असणार पण त्याने सौंदर्याबरोबर एक तऱ्हेचे

डोक्यापुढे उभे केले होते. ते चित्र आ चित्रांत विशेषतः त्याला चैन पडेना.

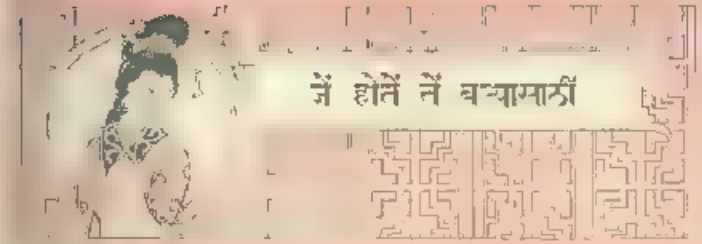
त्याने पुन्हा शिवाचेदला बोलाविले व आपल्या कल्पनेतमाणे चित्रांत फरक करण्यास सांगितला. शिवाचढने आपल्या वेळ्या मित्रांला समजावून सांगणे व्यर्थ आहे असे समजून चित्रांत फरक करून घ्यायला मुरबात केला. त्याच्या मताप्रमाणे चित्र विबद्धन गेले होते पण नागाध्वजाला तेच चित्र आवडले. काही विवसानी तो आपल्या बायकोच्या सहवासात राहण्याची आशा ठेवून स्वगेलोवई गेला.

वेताळाने येथवर गोट खांगून विचारले:-
“राजा, मला हे कळत नाही की नागाध्वजाने आपल्या बायकोच्या चित्रांत दोन वेळी पाळट करून आपल्या बेडेपणाचे प्रदर्शन कशाळा करावे. तिच्यावर त्याचे प्रेम हातें यम / होते तर चित्रातले सौंदर्य कमी करण्यात

त्याचा काय हेतु होता. उत्तर माहीत असून हं दिले नाहीस तर त्याचा परिणाम तुम्हा माहील आहेच तुम्हा होण्याची दायज कळत होऊन तुम्हाचा योगावर जावळतील.”

विक्रमार्क म्हणाला “नागाध्वजाचे नट सेनेवर अपतीम प्रेम होते यांत याचि चनाई ठका नाही. त्याचे तिच्या गोंड स्वभावाने प्रेम होते तिच्या रूपावर नव्हते. ति या स्वभावांत जितका फरक झाला त्याचि घेऊन जस्त फरक तिच्या रूपांत झाला होता. कसाबरोबर रूप सौंदर्य कमी होत वाते पण सौंदर्य वास्तु जाते स्वभाव म्हणूनच त्याने त्या चित्रांत ससा पाळट करून नागाध्वजाचे बडू धरला. तो पाळट चित्रांत दिसून आल्यावर त्याच्या मनाचे समाधान झाले.”

राजाचे सौन संस होताच वनळ सवाबरोबर नाहोता झाला व शिवावर जाऊन कटक लागला.

ने होतें ने बघ्यामारी

सूची नगरापासून दहा मैलावर एक मोठे सरावर होते. त्यांत अनेक बेटे होती. पूर्वे कडील बेटाळा पूर्वी तुंगविष व पश्चिमे वडील बेटाळा पश्चिमी तुंगविष अशीं नावे होती. दोन्ही बेटे सरोवरच्या मध्य मार्गी होती

पश्चिमेकडील बेटांत काबोत्तान नावाचा एक धनी जमीनदार राहून असे. त्याला एक मुलगा व एक मुलगी होती. मुलीचे नाव चिमुकन्य असे होते. त्याने आपल्या मुलांना शिषण देण्यासाठी एक शिक्षक नेमला होता. चिमुकन्य विद्याभ्यासांत फार गुंक्षार निघाली. तिने श्रेष्ठ काय, कशीदास गे, संगीत, नृत्य वगैरे विद्या मुद्धा मरणांत कळत येऊन

मोठी झाल्यावर तिच्या जमाची काळजी नव्या बाबाला वाटू लागली. आपल्या मरक्या मुली जोगता वर मिळावा म्हणून

बापाने खूप सटपट पुरू केली. तो लक्षासाठी पाण्यासवरला पैसा खर्च करण्यास तयार होता पण मुली जोगताच रूपवान श्रीमंथान व विज्ञान वर मिळावा म्हणून त्याने लागोलागीं दूत पाठविले.

चिमुकन्याचे रूप व बुद्धिमत्ता ऐकून वर दूरचे लोक तिच्या बापाकडे येऊ लागले. काबाने मध्यस्थी करणाऱ्या हाकांना सांगितले की तुम्ही वराचे किती खर्च केलेत तरी कराऊ प्रत्यक्ष होळ्यानी पाहिल्या शिवाय मी आपल्या मुलीचा हात त्याच्या हातात बायला तयार हणार नाही काबाने कित्येक लोकांना असे सडेतोड उत्तर देऊन परत पाठविले

सूची एका जवळच्या गांवीं चिथेद्विग नावाचा एक तरुण रहात असे. तो फार मरक्या मुली जोगता वर मिळावा म्हणून

मी जाणार ? त्यांनी पाहिलेतर यों पहा-
मला, असे म्हणता तो " यूने थाप विली.

"असे असेल तर मीच येतो पाहण्याचा.
इतक्या विद्वान भाषाभाषा पाहण्यासाठी
बोलायणें बरोबर होणार नाही. बाइया
मुलीका विद्वान व रूपवान मुलगा मिलाव्या-
वर आणली काय पाहिजे ? मी तरवडतोड
लम ठरवून टाकीन. जावयाला पाहिजे
तितका पैसा वेण्याची शक्ति माझ्यांत आहे."

यू घाबरला. कावोने स्वतः येउन येनला
पाहिले तर काम विषडणार. म्हणून तो

म्हणाला "पण तुम्हांला एवढी तमझी
वेण्याची काय गरज ? जांबई किती मात
असला तरी लक्षापूर्वी त्याने सांग दला
मान विलाच पाहिजे. मी त्याला येऊन
येऊन येतां." असे सांगून असे तय्यार
पाय काढला.

यूने येऊन सर्व वर्तमान सांगितले व
मुकूम येवचे पाय मारठले त्याने वा-
विश्वासू नोकरांना बोलावून विचारले
म्हणाले-"यू म्हणजे ते सर्व स्वतः तय्यार
नंतर त्याने विचार करून एके उबडी अस
बोळाविले आणि म्हणाला

मी म्हणतो, माझा एक भाऊ आहे.

तो मज भाडे, सुशिक्षित व विद्वान आहे.
माझा नाव सांगून तुम्ही त्याला घेऊन गेलात
तर काय हरकत आहे का ? सुरुत वगैरे
मरवून मला निराप पाठवा. ऐन वेळी मी
अन्ध ओहल्यावर उभा राहीन. लग्न
नसत वर त्याला कळले तरी हरकत
माझी कोण काय करू शकल ?" येनते
मुनाने

"पण तुमचा भाऊ या गाडीला कबळ
माझ का ? विचारून पहा !" यूने
जमला.

"कोण नाही ? हत्येके दिवस मी त्याला
शेवटले ते उगीचच का ? तो माझा शब्दा
बाहेर जाणार नाही." येन म्हणाला.

त्यानंतर त्याने चियेनला बोलावून त्याला
ही कामगिरी करावयाची होती ही नोट
समजावून सांगितली व म्हणाला-"माझ्या
अपकाराची फेद तू या रूपाने करू शकतील
अशी आशी लागी आहे"

चियेन म्हणाला "तुझ्या आज्ञेप्रमाणे
वागायला मी तयार आहे. अन्न एवढाच
आहे की जे काम साधण्यासाठी जाण हा
मजळ करणार तेंच विवडले तर."

'ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਮਰੀ'... ਹੈ ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਭੋਲਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ।
 ਤੁਹਾਨੂੰ ਭੋਲਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਮਾਂ ਨੂੰ ਭੋਲਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ।
 ਮਾਂ ਨੂੰ ਭੋਲਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਮਾਂ ਨੂੰ ਭੋਲਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ।

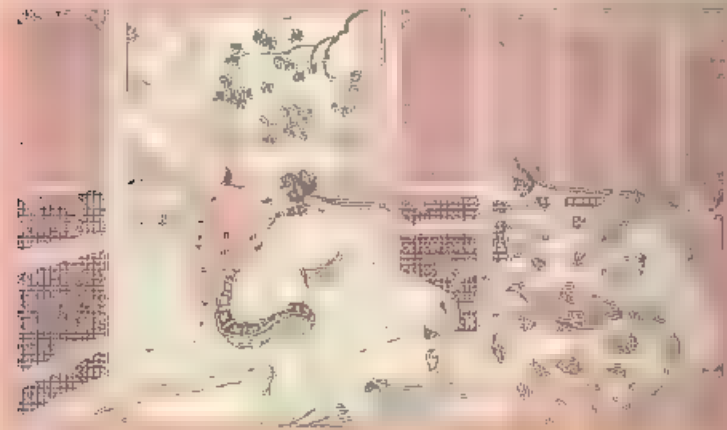
[illegible]

मलीय पर ध्या जयन्त नयन् सुख गच्छन्त तद्गतिं वाच्यं गते इच्छन्ति
 कश्चि मन्त्रा मेवान्ती त्वारी कली महती परन्तु बाला वत् अ. १०. ३३ गच्छ
 गन्ती हन्ती दृश्यते मुहतापर नय समाप्त अत्र धैर्यं तद्गतिं त्वारी शान्त सफलाव
 भवेत् मुक्तावराव मुलीया पद्मवृत्त इच्छन्ती पाहिमे त्वं निचा "

[illegible]

१५. कृष्ण दृष्टान्त गणन सूचन पक्षी वन्यर प्राणियों का ही प्रश्न उन्नाशक्य है पर
 वं के नाम से वायसाटीच होतें ज्येष्ठ किंकि एषा तो नर ग्यर क्षिप्रुन पडती हाता
 मम मूत्र पुढची नयामी तथा कवर्तनी गड्डी शंकरा न्याने स्वय भुल्लक्ष्मा वांछलान
 देवलेन या गणसि कबुल झ नी. एषा अकन निश्चन कड " प्राई कर्मव्याच कपक
 विषेन व यु कि कर्मव्यामृद स्थित न नाहें. हा गृहज सायला न ही नर दुसर
 पम्परवाची नाई कान उभ राविड विचनतें मुहर्न मां'क'

प्रसाद कला आपन वा न कथित म्या ला व चोरे अति न होना विधाने वा वरं
अर्थ न कथित नवल आना पाग म न छोणे हा सुद्धा मळ नारा मग पुढे कथनपात्र

काय कारण ?” चिन्तेनात उत्तर सुचले नाही.
जेवणे स्वार्थे आटोपण्यावर एका हुंदर शयन
गृहांत बरावाधूच्या झोपण्याची ल्यल्यका कर-
ण्यात आली, चिन्तेनेत बघूकडे पाहिले नाही
को तिच्याशी चार शब्द बोलावे देखील नाही.
तो पन्नासवर एका काजूका रुडन राहिला.

तीन दिवस बादल थावले नाही अथवा
दिवशी करवधूना निरोध देण्यांत आला,

चियेन पळेत पळेत येनकडे गेला व
घडलेले सर्व वृत्त निवेदन केले. वृत्त ऐकून
येनला राग आला व त्याने अविचाराने
चियेनला बेदम बद्दविले

इसका नाम 'सुख' है। यह एक बहुत ही अच्छा नाम है।

होकाशी मुख्य मुक्त काल, पूर्वकात त्याच
वेळी गांवचा न्यायाधीश पालखीत मुन
तिकडून जात होता. त्यावेळी पालखी थांबून
भांडणाचे कारण विचारले. त्यावेळी शासन
भांडण ऐकून न्यायनिवाडा दिल्या घेतत
फतवून फावल्या मुलीशी लग्न करायला
घाट घातला होता म्हणून त्याचा जवळचा
जोराडे मारण्याची शिक्षा देण्यात आली

त्याने चिचनळा देसील दोघी हाताळ
परीतु येनच्या हाताचा मार नेल्हा + यत्
शिक्षा मिळाण्यार्थे सांगून न यत्
त्याला निराळी शिक्षा सांगितली न

नमः प्रसादिनामो कथाकाव्यं भूतानाम्
 न, नमो ज्ञानेन प्रकृतं प्रकृतं प्रकृतं प्रकृतं
 नमो दीपिका प्रकृतं प्रकृतं प्रकृतं प्रकृतं
 नमो प्रकृतं प्रकृतं प्रकृतं प्रकृतं प्रकृतं
 प्रकृतं प्रकृतं प्रकृतं प्रकृतं प्रकृतं प्रकृतं
 प्रकृतं प्रकृतं प्रकृतं प्रकृतं प्रकृतं प्रकृतं
 प्रकृतं प्रकृतं प्रकृतं प्रकृतं प्रकृतं प्रकृतं
 प्रकृतं प्रकृतं प्रकृतं प्रकृतं प्रकृतं प्रकृतं

[२]

दुःख का मोक्ष दण्ड भावे न्यान त्या गळी
क भवन, बुद्धिमान, बुद्धि न, दल्लेखन,
उपनिषद् अर्थ, शिवकर्म व गुरुदेवकर्म
नावारं आदि गाने लोरी व अन्य गाने

छ देश नीक जलम जानीके पाइ बार
नान मुद्धा पाठिके जात असत. बा देशांत
गहव व बापु कार सोझा प्रमाणावर केला
तान रूप, काराग कर्नाबा लाग्याना अर्न
करी भटन जसे. येथील एकंदर रहिवासी
दुष्ट व भेदकन म्हणून व्यापाण्यांना आंच्या
पासून वार होके नये म्हणून तारवरी राकांनी
अनेक निज अणि सोई केल्या होत्या.

हराणमधील मुलम म्हणतात आम्ह तोंवांचे
 एक बरंर वडर हारं तेथे कणवा हें थारं
 मोठव पतापाव् कालन अस कमान राजव
 टाणव या अवाठो सोमव शेत पाववहन
 येथे शण्यन मान निवधाना पवास कगवा
 ल गाना येथील हां गन शिष्य के नाव खर
 मिळल असत त्यामुळे येथील कारागिर मुद्रां
 हुजार होते. ते हिरे कटवण्यासाठी सोईची
 अशी तसेवहेची लोखंडी हत्यारे तयार
 करीत असत

कर्मानुसृत्यां लोक शांत व परोपकारी
आणि सर्वत्र स्वभावाचे म्हणून प्रगल्भात
होते. त्या राज्या विषयी एक विविध गोष्ट

A black and white photograph of a woman standing in a room. She is wearing a dark, patterned dress and is positioned in front of a large window with vertical blinds. To her left is a large potted plant with broad leaves. The room has a light-colored wall and a dark baseboard. The photograph is framed by a white border.

साहसपूर्ण सफरी

सागताड एकदा कार्नाटका राजाने आपल्या राज्यातील अनुभवी आणि हुद्ध लोकाना एकत्र बोलाविले आणि म्हणाला-“आपल्या राज्याच्या आगगाय व असुरांच्या पायला देसांतील लोक दुष्ट, कपरी व निरंधी आहेत वण आरुच्या दडतील लोक सारे मूढ व मज्जन कुर्म” त्याचे काय कारण प्रगते

“हे काय संन्यासना त्या भानालाच तो गुण आहे” हुद्धांनी निश्चय केलें

गजराच की त्याला पुरेचे तेवढे त्याने हातालीन ह्मणवताना व त्यान माणसे पाहिलेला जाण तेथून मान जहाजे भरून निघलीक

माती मागविली. फाही खोचवून ती पसरून दिली त्यावर छान चागली तरंगे अंधगळे वी ह्या साध्यानुतेच आपल्या लोकांना मज्जन्या वळ लावला आणि गम्यत मशी की नेवणे आडोपली आडोपलीच लोक हजारापुशीवर येत एवढे गावांविषय बरोबरीचे म्हणणे खरे ठरले

कार्नाट शहरांपासून एक दिवसाच्या अंतरावर हब्बुर म्हणून एक देश होता. तेथे करीब आलीच्या हाकुंच्या टोळ्या राहत असत ही बात तारतरी आणि भारतीय रक्षापासून भ्रम झालेली मित्र मान हाती

त्या काळात नवादादर नावाचा एक तारतरी वहा हजार फौज बरोबर सैजल आर्मीतय हून बदलवताना, पणाय व रमीर गरी विचारग म हा त्याने वैधीक अस्तु शीन नावाच्या मुळतना ना पराश्व केला व म्हात मादीचर वसला त्याच्याबरोबर ज्या भारतीय सैन्या टाळ्या म्हाच्यापसून जो मुल्ले झाले तीच करीता हून आप म्हणत ना हे लोक मज्जन्यांमुन मज्जिला सिकुन अस्तु हावे आणि मज्जलांने दिवरा हवल्या अश्या करून आपल्याता सुग्त भ्रमन आणि

मजेक व वरगा म्हात डार म्हात व म्हाताना व मुचक्याम उकडून गुलाब म्हाताना वळून टाकीत असत

हब्बुर देश सुपीक होता तेथे आपल्या उंटांमा व खेचगणा बरण्यास सोदून तेथून हे लोक ताम्रज बदगत हिंदुनी लोक येण्याची वाट पाहात वसत असत. कोणी प्रवासी ह्यांच्या तावडींमुन घुरणे सार कडीण असे मार्कोपोले कमा तरी सुटला. परंतु त्याच्या बरोबर असलेल्या लोकांपैकी कोही पकडले गेले आणि काही मारले गेले.

हार्मन वेदगून फार म्हात त्यापार चालत लक्ष्य पाण नवे व हत्तका हून असे की यधीक लोक हकण मुमारी लडपळून मरत असत.

कार्नाटच्या उत्तरकडील प्रवास पुरच वसत्या असे गा नतान नीन दिवसग ती मिलत मस तेथून पुढे एक गुम नदी आहे तेथून पुढे पुन्हा चार दिवस पाण्याचे नाव नाह” एवढा प्रवास कथानानर कूसवान प्रारंभ लागत असे, अस्त पुन्हा अड वेवस प्रवास केला म्हणजे नूनकैत म्हात लागत असे हंरा व ह्मण देजा त्या उत्तर मरहद्दीवर हावे वेथे एक गाडे भद्रान हीने त्या

मैद नात एक व एक मोठा कस वारा याच्या विन्ही ना मुने वडेल तथळ जमर भैर आणि एक नाजूस सुमारे वहा मैद एवढ्या अंतरावर दुपरे कावेद दाराच म्हात म्हणून व वळ वे न व एकाती वृक्ष असे पडून होते ह्याच्या अवळ मुळतना नावाचा देश लागत असे एक काळी थेंवे जल शीन नावाचा एक डोंगर चादीच राजा राज्य करत असे त्याने एका व्यापारी एक सुडन माघ बसवले हाते तेथ उदर वर्गीन कले आणि संभित इमाती म्हात त्याने म्हातय विद्याना आणून वसविले हाते जणु स्वगत

बाहे असे शासत भसे. येथे दूध आणि दारू यांचे पाट वाहता असत.

येथील राजा आपल्या शत्रूला आपल्या किड्यांत बोळावून आणीत असे त्यांच्यावर निशा चढू लागला की कोणतीही सुंदर स्त्रिया कडे पाठवून देत असे. त्यांचा निशा उतरला म्हणजे त्यांना वाटे आपण अगदी स्वर्गात जाऊ आणित.

जेव्हा त्यांच्या कडून मारिकऱ्यांचे काम करून घ्यावयाचे असे त्या वेळी पुन्हा त्यांना दारू पाऊन शिंगऱ्यावर किड्यांत आणीत. येथे आल्यावर लगेच उतरला म्हणजे त्यांना वाटे "अरेरेरे" जावण स्वर्गातून वू कोरली गेली." अशा मनः स्थितीत रावा येऊन त्यांना सांगत असे,—"तुला पुन्हा तें स्वर्गपुल पाहिले असेल तर जसुक राजाकड मारून ये." कोणाकडून कोणते काय करून

घ्यावयाचे हे तो डोंगरी राजा बागले कोठल्या असे. त्याचा पाठीवर गुप हेग टेवीत अस ज्हा कोणोनी एकदां स्वर्गपुल येऊन गेल्या असे ते प्राणपणाने तेमून विलेले काम करीत मग परतल्यावर त्यांना मोटमोठ्या मेजवाद्या दिव्या जात.

'छोटा खाना'च्या मध्ये हुलाग नवान एक माथूप हवा हा डायग राजाचा वातरी ह्याने एकदां ऐकली. ह्याला मारून टाकण्यासाठी त्याने सन १२६२ मध्ये एक मोठी सेना पाठविली. त्या सेनेने तीन वर्षे पर्यंत किड्याला वेढा दिला. डांगरी राजाचा कांडबारा झाला. सर्व अन्न सामग्री संपल्यामुळे तो हुलागच्या स्वाधीन झाला. हुलागने त्याची व त्याने पासलेल्या मारिकऱ्यांची कत्तक केली. अशा तऱ्हेने त्या तारतार राजाने तेथील लोकांचा त्रास कमी केला. [पुढे बाळ.]

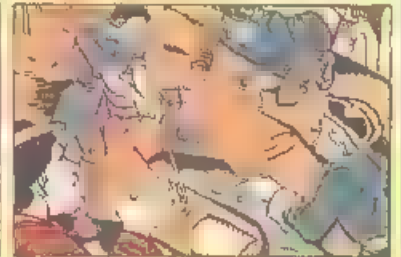
। तत्वाचे नाम म नीतून व दवे जाली महेन
महेन महेन

वाडीवर मीस म्हणजे माझ एक बाळ मुला
दा महेन महेन विले महेन महेन महेन
मीस मी बावे.

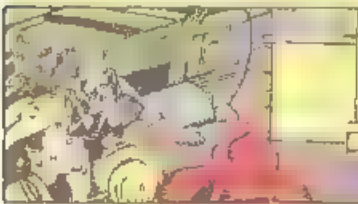
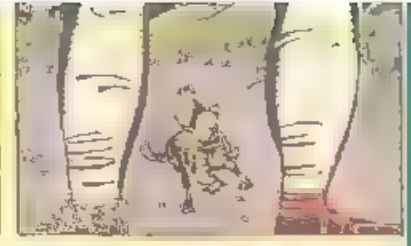
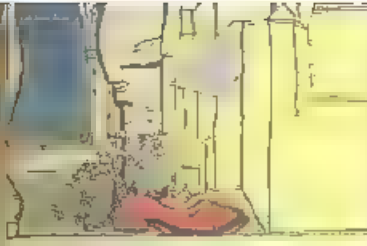
काठोकाठ मरलेल्या शिंगने माझा एका सावरण
कोला जाणा तरी ते येय घ्याव्यात मला मिळा
चढव्यादरले शाळे व शोप येऊ स्वामी

मीस त्या कोकानी मऱ्या हातले ले श्या घुसले
होते ते काढून जळयला तेस ओळले. माझी
मेवरे पण होइन टाकली

ईनीमियरींनी छलार कोहात्याच्या मरलीने एक ४५ रुंर त्यास व ५० रुंर रुंद अशी २५ व्याकाची एक
माडी तयार केली. त्यांनी मोठ्या प्रमाणां मांस शरीर त्यास तोडले

[illegible]

काटेन एक मुकामात मोठी मजा झाली. तीन
शेव्याळ माणसे सादरा तोंडावर चढत साड्या
नकात घाला खुपसं कागली

त्यांनी भादशा काढ्या पायला केल्या लहान
साखळीतून जखमून बांधणी होते. मला हिंदा
फिरायला फक्त सहा फूट जागा देवळी होती

ये पर्यन्त मला राहण्यासाठी काही लोकां तसायें
हैं ते खेळण्या जणूं एक प्रान्तच तेंच
प्रत्यक्ष राज मुद्रा तथ आण हसत

મી જાણ કરતાં ગલ્લ શિક બસતી, ત્યાં ધરોબર
તેં તિથેદિ મદામદિષી સ્ત્રી પડશે.

मी राधाका जन्म दिनपूर्वक नमस्कार कंठा, तब मुझे राधा का वृष हाका, तब मैं लगेच भागा बिड़ी-
 "जो फाणी हाका जोश हैईन तयाना नयनरदन शिखर दिखी नईस" एवं नंतर माया ब्याप्या पिपायसी
 व्यवस्था कउन धाकि मला लिखिमुद्र भाग शिखरावसत एक शिखर ठेकन सो बिदुन गेहा

राष्ट्रराज्याचा वाढेदर एका शेंकड्यांत गावाची वाढ होई. १९७१ च्या दशकातून सर्वांत मोठो इमारत होतो. म्हणजे गावाची लंबी लांब रुंद होती मी अंगडाई देऊन ठरली तर माझे अकाशवाणी वारी पाहून खर्च छोटी माणसे मिळून बाजूला पडून गेली, मी चारी बाजूला पाहिले तर असा निकटले तिकटले संकटातल्या म्हागे लहान लहान धरकुले दिसले

काहीं दिवसपूर्व राअल्फा दैन प्रतिनिधींनी येऊन
माझे शिसे त्वाणण्याची परवानगी मागितली,

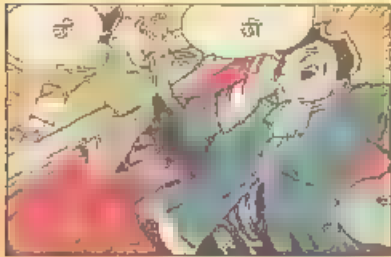
अर्थतन्त्र भी स्वाम्या म्यान वाक्किन्नी नंतर
स्वाम्या वाक्किन्नी हातांत मेळून भी सोळा सामर्थ

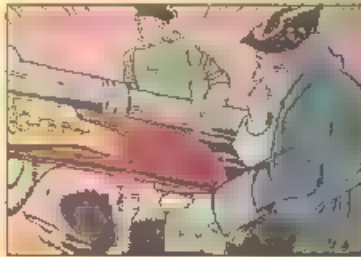
“पर्वतकाशीच्या कोटच्या उतरत्या खिंडीत एक एकर झिजण्याचे एक खरखरीत काणड वाहते.

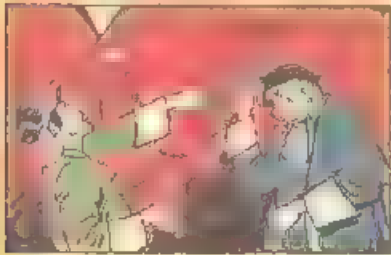
उतरत्या खिंडीत एक मोठा चांदीचा देवा मिळाला, ती उषरण्यास कारन प्रयत्न पावले.

त्या वेदाभ्यास एका मन्त्रेची माती तारखी एक हुनी, तिचा दर्प भाषांत नातांच बाळगला मगल्या शिंका वेळ लागल्या,

त्याच्या छातीवरच्या किर्वात एक लाकडी भोगी एक लोखंडी अशी दोन बंडे होती त्याच ने कल्य उपयोग करतो देव जाणे

छातीवरची किर्वात तेव्हा टिकू बासा सारखा शाश्वत रेत होता त्यामुळे कानडच्या वसंत होवला मी वसंत आर्तें अस्तन्य बाळगून काळोखाली

त्या महावसंत दोन मोठ्या लखडी पदप पकडत होते त्या यंत्राकडून तेव्हा तसलेच जो कोणी एक काय घडाला आली

(चतुर्थ अध्याय)

यज्ञ उर्वशीने केले पण निष्कळ झाले ते कारे।
-अर्थ समजुनी तीच परतली उतरले तिचे ते कारे।

भगीरथाचे यशस्वि झाले अक्षर तप पाव बर्बाचे।
ब्रह्मदेव तरि करिल कधी का प्रथम निष्कळ दवांचे।

प्रभव झाला भगीरथाला “ऊड भगीरथ” अन् वचला।
डोळे उघडून भगीरथाने प्रणाम केला; मग बदला-

“जगत्पिता तूं दयानिधी तूं धंढ्यामी, तूं भगवान।
इतन्ति अनुग्रह द्यायें मजला मागुं एक का मो वरदान॥

बको राज्य मज भुवनाचे की वैभव स्वर्गाचे मोडे।
इच्छा बावी गंगाबारा करीतरी भूषण कोडे॥

“तुधास्तु” बदला ब्रह्मदेव अन् दिव्य कर्मदल ते हलले;
अवलुनि उडली गंगा; बदली-
“काय पाव प्रभु मी केले”

“मृन्पुलोकि मज डकलुनि माझा करिती देवा का भगवान?
भगिनी ना मी तुझी राख मग करोयरीन माझा मान॥

पापी पृथ्वी गर्वितारी ती खोटेगार मज निजवर का?
सोडुनि सुख हें कधी होऊनि तिजवर राहूं शकेल का?”

श्री महावसंत धांपटे, ईशानाद

हरहर शंभो, पार्वतीपते,
चतुर्धास्वरा, स्वर्गाधिवा !
धारण कर तूं भंगधारा
जगतां कणया सुखी शिवा !

शंकर बदला प्रसन्न वदने
“उत्तरण्यास तिज सत्वर सांग !
शिखर माझ्या करीन धारण
मुखे येउदे, निजला सांग !”

शिला लाडली तयार शंकर
झाळा, पाडुनि म्याले जव !
नभाकडे पाडुनिया यत्पर
कापुं लागले सारं जव !

भगीरथातें केळि प्राधान-
“उत्तर शिवाच्या शिखर तूं !
पावन धारण हे शुभ गे
परिव्रज कर या जगतां तूं !”

वस्त्र धाविले शंभोने पुण
तयार दिभला तिज शंकर !
मुद्रा त्याची वरतु होती
तंढा भोतशय प्रलयकर ॥

धज न पुढती धडण्या पाडल
कापुं लागले यत्पर अंग !
कापुं लागले विष्व करान्वर
होतें नभ की जग हें भंग ॥

पळे लागले दिग्गज, विरपति
डोपुं टांगली अस धरती !
बाहु लांगला मधनास एका
धगा होतें डोऱ्यावरती ॥

“अति चर्चित का घांग चतुर्विध
होते त्याला त्या वेळी
जवळी येवनि प्रलय ठणला
जगा बाहेलें, त्या वेळी ॥

* विष्णुसेन *

कृष्णमन वैरुल्य बगराचा राजा होता. परंतु पुत्र मरण पावल्याची बातमी नव्हती. त्याला हात बहाणा हाभूत पक्षाची त्या मुल त्याला ह मने कळले बाई मनेच नाच ह या मुल ये न लगे दुःख अगदा रान चया मुलापराणान् केळ त्याच नाई तिज विष्णुसेन भवे हंविने

मंडोनाला वारले की आपल्याला एक विष्णुसेन आघनेजार द हू हागला फार नेजम्या पुत्र चोथ हागून तर्त कृती प्रताप मन्नाचगले लक्ष्मेश या साक्षा कर कळत घेतला त्याच्या रूपेने तिला पुत्र प्राप्त झाला एव तिला भीति वाटू लागली कं वर हें काशीराजाला समजले तर तो क्षमा करणार नाही, म्हणून तिने आपल्या मुलाय सुचेतनाकडे पाठवून दिले. कारण हं च लुमागस तिलाहि एक मुलगा झाला तोना पण तो लगेच मरून गेला हाता. तिने आपल्या बहिणीच्या मुलाला ठेवून घेतले. मन्ना राजाला मन्नाप्राप्तीची कल्पना होती. पक्षा सौवीर राजा जंगलांत शिकार खेळावयास गेला. तेथे वाटेत वंदमारक मुनींचा आश्रम होता. राजाला तो मुनी म्हणाला-“ माझ्या शिष्यांना वाघासिंहाचा

आस होत आहे. जंगली प्राण्यांपासून आश्रम-वासियांचे रक्षण करणे राजाचे काळ आहे. मग तू आपले कर्तव्य पाळत नीटपणे कां नाही करीत ?”

मुनींचे हे उद्‌घटयणाचे शोखणे राजाला मानवले नाही. त्याला राग आला, तो म्हणाला—“तू मुनींचा वेडा करून वसलेला कोणी चांडाळ माणूस दिसतो आहेस.”

मुनींनी क्षणाचाहि विलंब न लावतां क्षाप दिला. “तू आपल्या बायको मुलासह चांडाळ होतोस.” हे ऐकताच राजा गमान्‌वय करून लागला. त्याने मुनींचे पाय पकडून क्षपा

मागितली. मुनींनी शांत होऊन सांगितले की त्याच्या खापाचा प्रभाव कृत एक वर्षभर राहील.

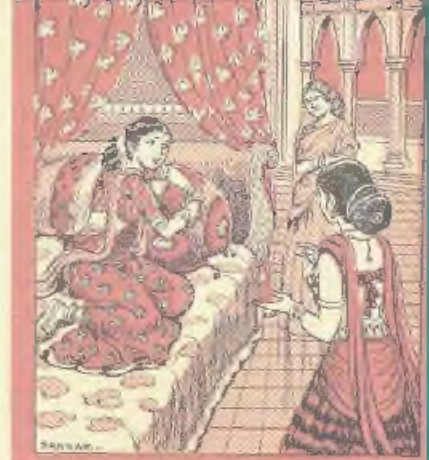
सौवीर राजा आपल्या गावी गेला. आपले राज्य मंत्र्यांच्या स्वाधीन करून आपल्या नायको व मुलाका येऊन तो अजातशत्रूसाठी निघाला. जातां जातां तो वैरन्त्य नगरी जाऊन पोहोचला. अविमारक धावेलां सुमारें अठरा वर्षांचा असेल.

वैरन्त्य राजाला एक मुलगी होती. तिचे नांव कुरंगी. ती उपर झाल्यामुळे राजा कुन्तिभोज वरशेधनाच्या मागे लागला होता.

एक दिवस कुरंगी एका मंत्र्याबरोबर खोल्यानांत हवा खाण्यासाठी गेली. कांहीं वेळ हिंडल्याफिरल्यावर ती परत येऊ लागली, इतक्यांत अंजनवारी हरी मस्त होऊन गांवांत पळत सुटला असलेला तिने पाहिला. त्याने आपल्या माहुताकाहि खाली पाडून टाकला होता. स्स्यांत सर्वकडे पळापळ सुरू झाली. कुरंगी आपल्या गावीत वरून घरीं जाण्यास निघाली होती. पण मस्त हची तिच्या स्थाकडेच धांवून येत होता. तिने चढविशीं स्थावृत उडी मारली व पळत सुटली.

मस्त हचीची वार्ता ऐकून अविमारक त्याला पकडण्यासाठी तेथे आला. त्याने हचीला डंबवून स्थाचे विए भाकल्याकडे वेधून घेतले. ही संधि साधून मंत्र्याने कुरंगीला स्थांत वसवून राजवाड्याकडे पाठवून दिले. परंतु पवल्या अक्वींत राजकुमारीने अधिमारकाक पाहिले आणि स्थाचीहि दृष्टी तिच्यावर पडली. दोघांची दृष्टादृष्ट होतांच मनेही चंचल झाली. चौकशी अंती राजकुमारीला समजले की अविमारक चांडाळ आहे.

कुन्तिभोजाच्या मनांतून कुरंगीचे लग्न सौवीर राजाच्या मुलाशी करून बायबाचे होतें. आणि कांही वर्षांपूर्वी सौवीर राजाने तशी मागणी पातलीहि होती. परंतु तेव्हा कुरंगी छद्मान असल्याचे कुन्तिभोजाने कळविले होतें. आतां तो सौवीरकडून निरोप येण्याची वाट पाहत होता. परंतु त्याचा कांहीच निरोप आला नाही. सुदर्शनाचा दुसरा मुलगा झाला. त्याचे नांव बयवर्मा होतें. त्याच्यासाठी सुदर्शनाने कुरंगीला मागणी घातली. परंतु कुन्तिभोज अविमारकाक जावई करू इच्छित होता. त्याचे दुसरे कारण असे की सौवीर कुरंगीचा मामा होता.

कुन्तिभोजाने सौवीर राजाकडे आपले वृत्त पाठविले. परंतु तेथील मंत्र्यांनी सांगितले की राजा आपल्या बायकोला व मुलाकडे येऊन कोठे तरी गेला आहे. कोठे गेला आहे ह्याचा आश्वासहि पत्ता नाही.

कुरंगीने आपल्या दासींना पाठवून त्या युद्धकाविवशीं चौकशी करून येण्यास सांगितले. दासींनी अविमारकाचा शोध लावला व त्याला रात्री येऊन कुरंगीला बेटून जाण्यास सांगितले.

अविमारकाचे मनमुद्धां चंचल झालेच होते. परंतु जायें किंवा नाही ह्या विचारांत

तो होता. इतबयांत त्याचा एक बाळग मित्र तेथे आला. त्याने त्याला दुखोरा देऊन जाण्यास सांगितले.

त्या दिवशी रात्री तो तळवार आणि दोरसंब घेऊन राबवाळ्यांत गेला. कुरंगीच्या दासी त्याची वाट पाहताच होत्या. त्यांच्या मदतीने तो कुरंगीच्या महाळांत जाऊन पोहोचला. तेव्हाच त्या दोघांनी आपला गायब-विवाह करून घेतला.

तेव्हापासून तो मधुरमधुर शेऊन कुरंगीला भेटत असे. एकदां असाच तो कुरंगीकडे गेला असतां राजाचा समजले

की कोणी तरी कुरंगीकडे आला आहे. त्याने चौकशी केली. अविमारक कस तरी तेथून निसटला. परंतु तेव्हा पासून राजाने तिच्यावर कटक पाहारा ठेविला.

कुरंगीला फार दुःख झाले. पण उपाय नव्हता. एकडे अविमारकाने सुट्टा कुरंगीकडे येण्याचे सोडून दिले. परंतु त्याला तिचा विरह सहन होईना. शेवटी त्याने अधिपवेश करून आत्महत्या करण्याचा प्रयत्न केला. पण अशीच त्याचा पिता असल्यामुळे त्याला त्यापासून कांहीं हवा झाली नाही. मग तो कळवावरून उडी मारून जीव देण्यासाठी

सिद्ध झाला. परंतु त्याच वेळी कोणी विबाघर नावाचा बाळग आपल्या बायकोसह तेथे आला होता. त्याने त्याला बळविले. विवाधराने त्याची सर्व हकीगत ऐकून घेतली आणि त्याला म्हणाला-“ही जावूची बंगठी तू आपल्या जबळ टैन, उजळ्या हाताच्या बोटांत घातलीस तर अदृश्य होशील आणि डाव्या हाताच्या बोटांत घातलीस तर दिसशील. दिव्या मदतीने तू आपल्या बायकोची भेट जे.

आतां अविमारक दिवसाच कुरंगीच्या भेटीस निघाला. उजव्या हाताच्या बोटांत

बंगठी घातून तो कुरंगीच्या महाळांत गेला. तेथील दृश्य पाहून तो फार बाबराळा कुरंगीलाहि विरह वेदना असल्यामुळे गळफास लावून घेऊन ती आत्महत्येचा प्रयत्न करित होती. अविमारकाने प्रकट होऊन तिचा बाबविले. त्याला समोर पाहतांच तिचा आनंद झाला. अविमारकाने घडलेले वृत्त कर्ण करून तिचा सांगितले. तेव्हा पासून तो नेहमी अदृश्य रूपाने येऊन तिचा भेटू लागला.

एकडे जयवर्मा कुरंगीशीं कम करण्यासाठी आपल्या आजोळीं आला. परंतु

कुरंगीच्या आईने सांगितले की जोपर्यंत आपल्या बाबाचा मुलगा विष्णुसेन ह्याचा पत्ता लागणार नाही तोपर्यंत कुरंगीचे लग्न करणार नाही.

सौवीर शापमुक्त होताच कुन्तिभोजाकडे आला. त्याला इदाम पाहून कुन्तिभोजाने त्याचे कारण विचारले. तो म्हणाला-“काहीं दिवसांपासून माझा मुलगा कुठे दिसत नाही. कोठे असेल कोण जाणें.”

नारायण, नारायण, करीत तेथे नारद आला. कुन्तिभोजाजाने त्याचे स्वागत केले. नेतर त्याला विचारले की सौवीर राजा पुत्र विरहाने तार दुःखी झाला आहे. त्याचा मुलगा जिवंत तरी आहे का? तो केव्हा परत येईल?”

“जिवंतच काय, तो तर आपल्या लग्नाच्या गडबडीत आहे.” नारद म्हणाला.

“काय म्हणतां! कोणाच्या मुलीशी त्याने लग्न केले आहे?” कुन्तिभोजाने आश्चर्याने विचारले.

“वैरन्त्य नगराच्या कुन्तिभोज राजाच्या कुरंगी नावाच्या कन्येशी त्याने लग्न केले आहे.” नारदाने सांगितले.

नेतर सविस्तर बातचीत कळल्यावर त्याने त्या दोघांचे शास्त्रोक्त विधीने लग्न लागण्याचे ठरविले.

नारदाने सुदर्शनाची समजूत घातली. म्हणाला-“तुझा जयवर्मा लहान आहे. म्हणून त्याचे लग्न कुरंगीच्या धाकट्या बहिणीशी लावलेले बरे.”

सुदर्शनाला ते पटले. कारण तिला माहीत होते की विष्णुसेनसुद्धा तिचाच मुलगा होता.

ठरल्याप्रमाणे राजा कुन्तिभोजा याने विष्णुसेन व कुरंगीचे लग्न लावून दिले.

आपल्या आस्थातील आश्चर्य :

वेरुळची लेणी

आपल्या देशातील वेरुळची लेणी जगप्रसिद्ध आहेत. ही लेणी महाराष्ट्र प्रांतात वसुन औरंगाबादजुन १२ मैलावर आहेत. येथील सर्व खोदकाम एकाच दगडामधून केलेले आहे. ह्यात सुंदर सुंदर मूर्ती कोरल्या आहेत.

ह्या गुहांतधीन पहिल्या १२ गुहा बीळांच्या आहेत. ह्या सुमारे सन ३५०-७५० च्या दरम्यान बनविल्या गेल्या आहेत असे म्हणतात. पुढील १७ गुहा हिंदूच्या आहेत. ह्यात शिवपार्वती गैर देवांच्या मूर्ती आहेत. ह्यात वैष्णव मंदिर विशेष सुंदर आहे. सन ७२५-७५५ ह्याचा निर्माणकाल समजला जातो. ह्या मंदिराची लांबी २७६ फूट आहे. रुंदी १५ फूट ते १०८ च्या दरम्यान आहे. एवढे मोठे वेरुळ एका सवेद दगडात कोरलेले आहे. (ह्या मंदिरातील एका स्तंभाचे चित्र बाजूला दिले आहे.)

ह्या खिचाय ५ गुहा हे. सनाच्या ८ ते १३ शतकांत जैनांनी बनविल्या आहेत. पंचराव्या शतकांत अलेल्या एका अश्व यात्रेकरत्या म्हणल्याप्रमाणे ह्या मार्गात तेव्हा लोकांची जा ये बरीच होती. अश्व यात्रेकरे येथे जाल येत जस्तत.

विचित्र उपदेश

*

॥ वेराणी ॥

एका गांवीं वनकनूत नामें एक सावकार रहात असे. त्यानें आपल्या घेयांत पुष्कळ नांव निळविलें. त्याला अवघट बांवाचा पुरुषता एक मुलगा होता. श्रीमंतींत वाटलेला. आश्विन व वैशाखदार तिथाका. गृण पाषाणें लागले. ताहाय आलें. तारासार गोष्टींचा विचार कोंटून येणार : वाण्यासारखा पैसा खर्च होऊं लागला आणि पनवौळीनें कायमचा सत्याग टोकला.

फाल्गुनी म्हणता वाप आजारी पला. त्याला मुलाची स्थिति पाहवना. मुलाला नवळ नोडाचून म्हणाला "बाळ, धन म्हणजे लक्ष्मी. ती घेवी आहे. जो विद्या धनानेकर काढतो त्याच्या हादीं करवैदी येते. त्या हीन स्थितींत दिवस वैठण्यापेक्षां मरण पत्करले. तूं पण विचार कर. तशीं वेळ आलीच तर आत्माका दोरी बांधून फांस लावून घेउन मोकळा हो. दुसऱ्याचें तळवें वाटींत वसण्यापेक्षां असे मरण आलेलें बरे नव्हे का !" असा मुलाला शेवट्या उपदेश करून बापानें दोळे मिटले ते पुढां उघडले नाहींत. आतां मुलगा मन मोकळपणानें पैसे उभळूं लागला.

सर्व होते बव्हतें तें धालून वसला कर्जाचा बोजा डोक्यावर बाटला. तोड दाखवायला जागा ठकीं नाही तेव्हां कोठें बापानें केलेल्या उपदेशांची आठवण झाली. जातां हें जिणें व्यर्थ आहे. बापांनीं हेंच आरें दाखविलें होतें आपल्याला, असा विचार करून त्यानें त्याला दोरी बांधली आणि गळ्याला फांस लावून लोंबकळूं लागला. पण नशीब दांडगे होतें. आडेंच तुटलें आणि तो जमिनीवर आवळला. त्याचरोबर हिंम्या मोत्यांचा जणुकाहीं पाऊस पडला. बापानें लपवून ठेवलेला धनाचा सोठा सांपडला.

तेव्हां त्या विचित्र उपदेशाचें कारण त्याला कळलें. त्याचे दोळे उघडले. हात संमाकुन राहूं लागला. उद्योगधंद्या करण्याचें त्यानें ठरविलें. त्याला कुतर्काची काज वाई लागली.

मोठ्यांची रीत

[ली. गोक मोठ्या]

*

एक चिमुकलें फुल उमलले एका दगडाप्राड डोकावुनि तें पाहूं लागलें, हंसलें मारी गोड ।

खूप उमललीं फुलें भोंवतीं तन्हेतन्हेचीं छान गुलाब चंपक, जुई, मोगरा, केतकि बकुळी सान ।

बडे बडे तें लोक पाहुनी फुल मनीं दावरले, तोंच म्हणाला, गुलाबदादा, कोण कुणाचा तूं रे ।

कूळ कोणतें ? जात कोणती ? कोण तुझी रे माता दलचचा कुळिचा दिसनीं मजला, काळें कर जा आतां ।

सुगंध नाहीं स्वरूप नाहीं, श्रीमंतीची हांव कशास करिणी क्षूर तूं रे, शुलक तूं रे 'जाव' ।

शब्दांचा भडिमार ऐकुनी, कापें थरथर फुल कोमेवुनि तें जाई, मिटले नयन, होई मळल ।

सूर्यराज उगवला, उजळली हूर्वा आनंदानें हलंच उघडी नयन पाकळ्या, फुलहिं इवले चिमणें ।

सुंदर जग हे आवडलें ना ? माझ्या चिमण्या राजा, विहार करि रे आनंदानें वान्यार्जी कर मौजा ?

कुसवाळुनि मुख, धुवन घेई, खूप निघाला पुढती, मोठ्यांची ती रीत खरोखर, अजीब असते जगतीं ।